

Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 795
MAZOWSZE I PODLASIE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2014

Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

**REGION FADN 795
MAZOWSZE I PODLASIE**

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Izabela Cholewa
mgr inż. Katarzyna Kambo

Warszawa 2014

Redakcja techniczna

Elżbieta Jasińska

Irena Mikołajczyk

Rafał Tarasiuk

Alicja Wituszyńska

Projekt okładki

Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-456-0

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

- Państwowy Instytut Badawczy

Zakład Rachunkowości Rolnej

00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20

Tel.: +48 (22) 505 45 70

Tel./faks: +48 (22) 826 93 22

E-mail: portal@fadn.pl

Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

1.	Uwagi wstępne	7
2.	Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
2.1.	Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Mazowsze i Podlasie (795).....	8
2.2.	Pole obserwacji Polskiego FADN	9
3.	Analiza Wyników Standardowych	10
3.1.	Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	10
3.1.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych	10
3.1.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	12
3.2.	Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	31
3.2.1.	Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	31
3.2.2.	Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	33
3.3.	Wnioski	50

Spis wykresów

Wykres 1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie	8
Wykres 2	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	9
Wykres 3	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych	10
Wykres 4	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	11
Wykres 5	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	11
Wykres 6	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych.....	12
Wykres 7	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	13
Wykres 8	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	13
Wykres 9	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	14
Wykres 10	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	15
Wykres 11	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 12	Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych	16
Wykres 13	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	16
Wykres 14	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	17
Wykres 15	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych	18
Wykres 16	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych	18

Wykres 17	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	19
Wykres 18	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	19
Wykres 19	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	20
Wykres 20	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	21
Wykres 21	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych.....	22
Wykres 22	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	22
Wykres 23	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	23
Wykres 24	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 25	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	24
Wykres 26	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	25
Wykres 27	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych..	26
Wykres 28	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	26
Wykres 29	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	27
Wykres 30	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	28
Wykres 31	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 32	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 33	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	30
Wykres 34	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej.....	31
Wykres 35	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	31
Wykres 36	Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	32
Wykres 37	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej.....	32
Wykres 38	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	33
Wykres 39	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	34
Wykres 40	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 41	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 42	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 43	Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	36
Wykres 44	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 45	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 46	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 47	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 48	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 49	Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40

Wykres 50	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 51	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 52	Udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 53	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 54	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 55	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 56	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 57	Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 58	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 59	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 60	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 61	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 62	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 63	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 64	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	49

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

1. Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza wybranych rezultatów działalności uzyskanych przez gospodarstwa rolne w regionie Mazowsze i Podlasie prowadzące rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2012. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w regionie Mazowsze i Podlasie², w analizowanym roku wynosiło 344 143 gospodarstwa, których wielkość ekonomiczna, ustalona na podstawie danych rachunkowych i parametrów SO „2004”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących sytuację ekonomiczną gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2012 r. w regionie Mazowsze i Podlasie.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6).

W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne. Analiza składa się więc z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w regionie Mazowsze i Podlasie, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw i wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności.

¹ Cholewa I., Kambo K.: „Wyniki Standardowe 2012 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 795 Mazowsze i Podlasie. Część I. Wyniki Standardowe”, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2014.

² Goraj L., Osuch D., Sierański W., Ziętek I.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2010, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2004” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Cholewa I.; Osuch D.; Płonka R.: Analiza skutków zmian we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2010.

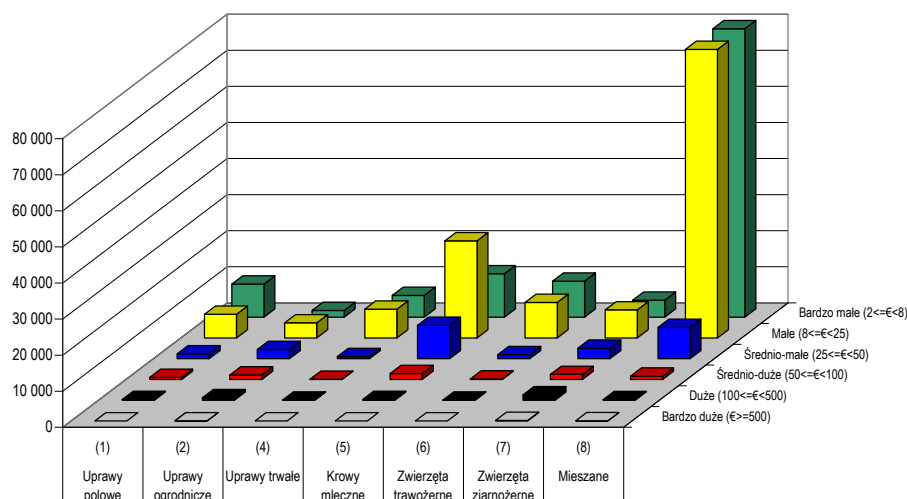
2. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionie FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji regionu FADN 795 według dwóch klasyfikacji obowiązujących we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych⁴: wielkości ekonomicznej⁵ i typu rolniczego, które wykorzystywane są w ustaleniu Planu Wyboru.

2.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Mazowsze i Podlasie (795)

Z ogólnej liczby gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN najwięcej gospodarstw znajdowało się w regionie 795 (Mazowsze i Podlasie). Region ten reprezentowały 344 143 gospodarstwa, co stanowiło 47% gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji. W regionie tym dominowały gospodarstwa o typie mieszanym (ponad 61% gospodarstw z tego regionu) oraz o typie krowy mleczne (ok. 15%). W porównaniu z innymi regionami, w regionie tym wyraźnie więcej było gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych (typowe dla Podlasia) oraz zwierząt trawożernych (w sumie 21% gospodarstw z tego regionu). Ponad 97% gospodarstw znalazło się w klasie wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro (patrz: Wykres 1).

Wykres 1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie

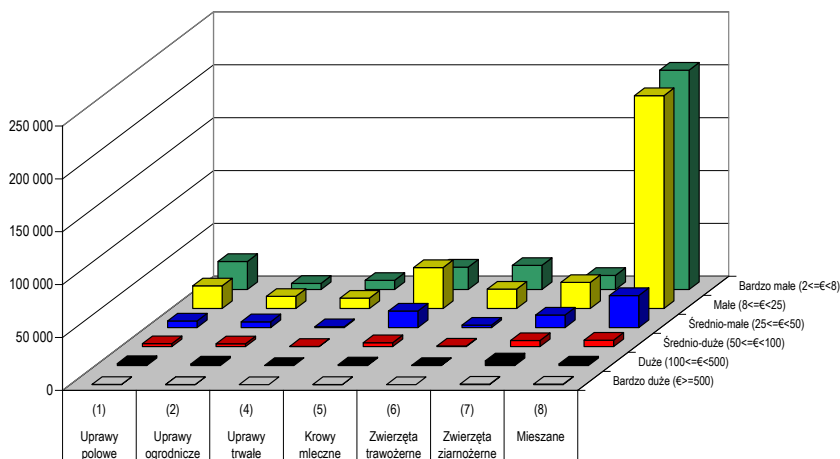
⁴ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) no 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁵ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

2.2. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa mieszane (tj. 61%) oraz specjalizujące się w chowie krów mlecznych (tj. 11%). W przeważającej liczbie gospodarstw (prawie 96%) ich wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro (patrz: Wykres 2).

Wykres 2 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

3. Analiza Wyników Standardowych

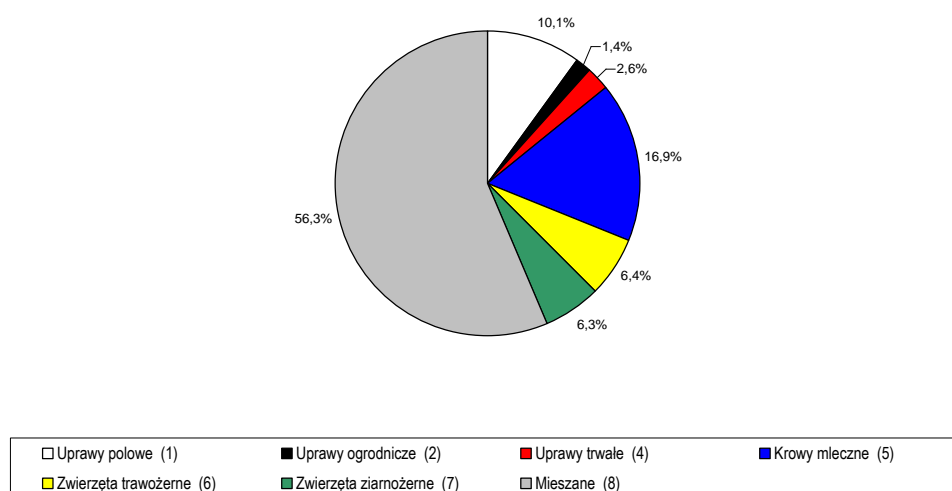
Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłowia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

3.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

3.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

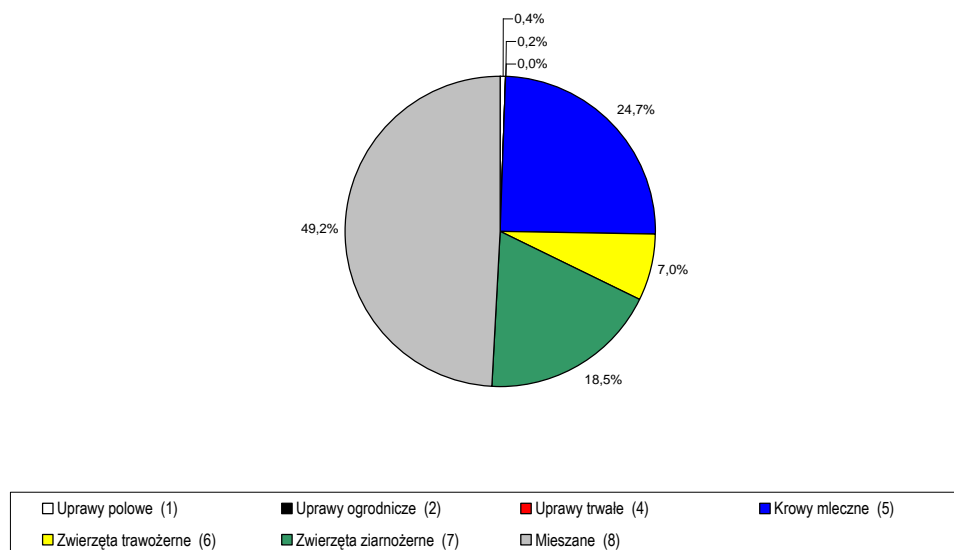
Analizując strukturę zasobów ziemi w typach rolniczych (patrz: Wykres 3) należy zauważyć, że w rozpatrywanym regionie najwięcej zasobów ziemi użytkowały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą oraz gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych (odpowiednio 56,3% i 16,9%), a najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (1,4%).

Wykres 3 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych

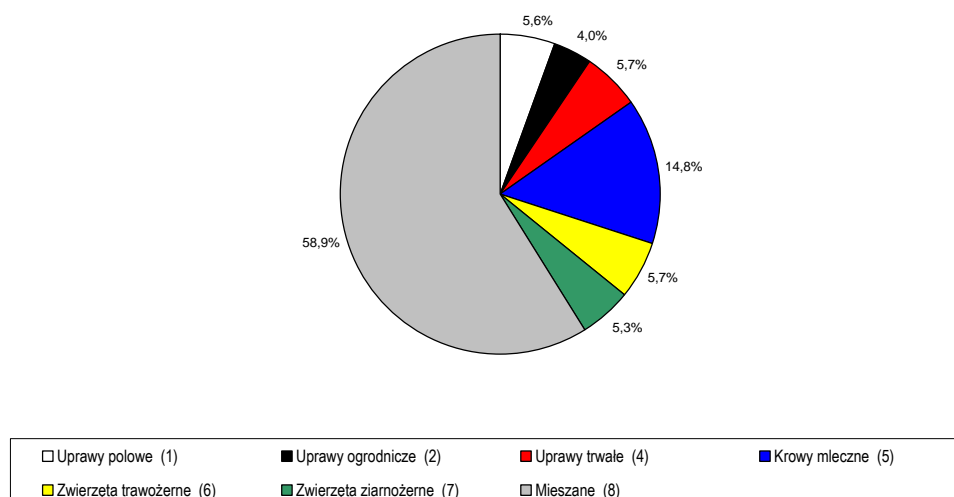
Rozkład pogłowia zwierząt (w przeliczeniu na LU), zobrazowany na wykresie 4, wskazuje, iż 49,2% pogłowia zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą. Natomiast zwierzęta nie wystąpiły w typie uprawy trwałe, a w typie uprawy ogrodnicze ich udział to zaledwie 0,2%.

Wykres 4 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

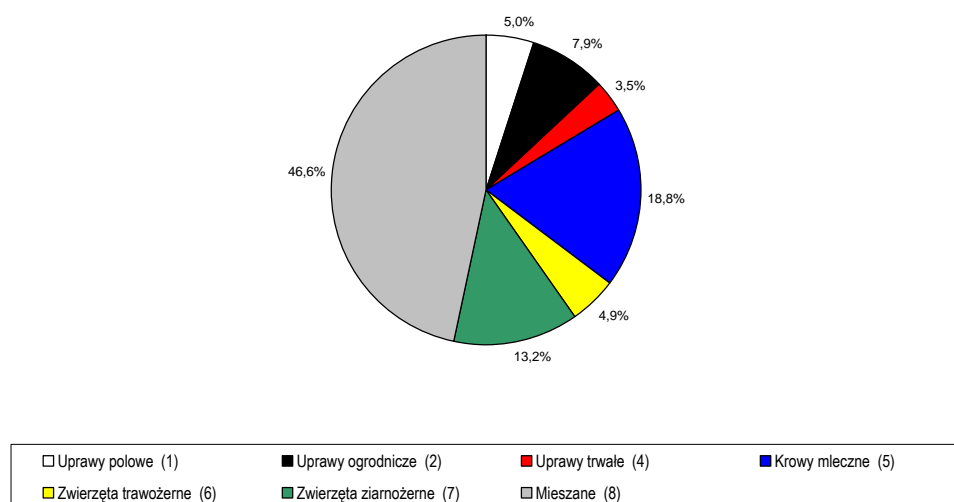

W typie rolniczym z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą znajdowało się prawie 59% osób pełnozatrudnionych (patrz: Wykres 5). Można zaobserwować, iż gospodarstwa należące do typów rolniczych o większej specjalizacji, takie jak uprawy ogrodnicze, z racji bardzo niewielkiego udziału w liczbie gospodarstw w regionie, absorbowaty znacznie mniej nakładów pracy (4%), mimo, że zazwyczaj wymagają dość dużego ich zaangażowania. Należy zauważyć, że w analizowanym regionie (podobnie jak w regionie 785) wystąpił relatywnie wysoki – w stosunku do pozostałych dwóch regionów – odsetek osób pełnozatrudnionych w gospodarstwach w typie rolniczym krowy mleczne (prawie 15%). Wynikało to ze znacznego udziału gospodarstw mlecznych w ogólnej liczbie gospodarstw w rozpatrywanym regionie.

Wykres 5 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

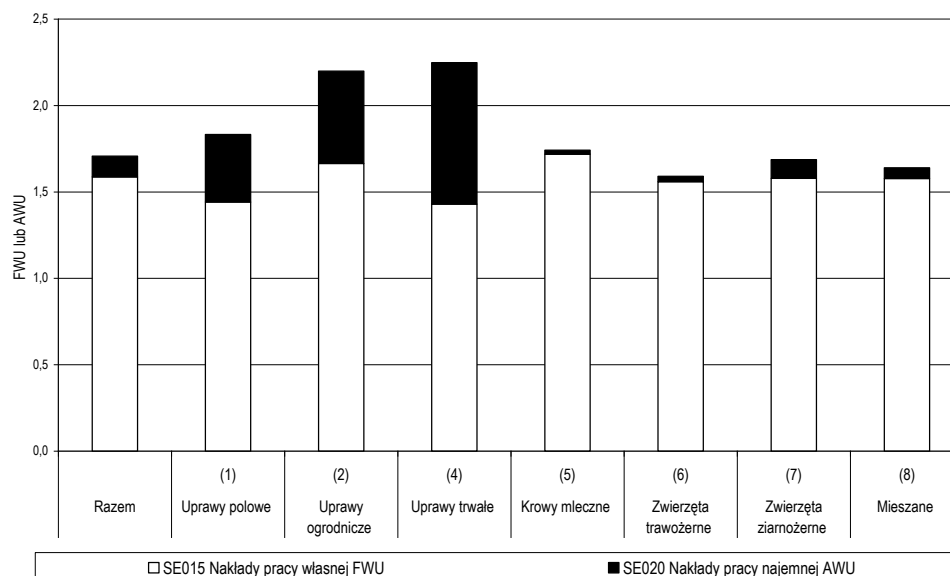
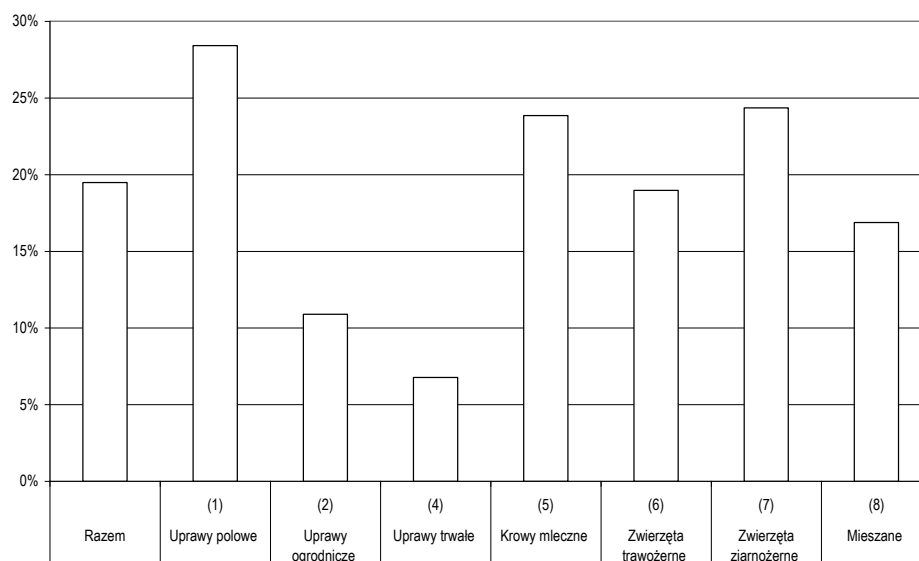
Wykres 6 **Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według typów rolniczych**

Największy udział w tworzeniu Standardowej Produkcji (SO) miały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (prawie 47%). Gospodarstwa o typach: uprawy trwałe, zwierzęta trawożerne oraz uprawy polowe miały w miarę zbliżony udział w tworzeniu SO. Udział ten wyniósł odpowiednio 3,5%, 4,9% i 5%. Z kolei gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych miały prawie 19%, a gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych ponad 13% udział w generowaniu SO. Ostatni typ (uprawy ogrodnicze) osiągnął prawie 8% Standardowej Produkcji badanej zbiorowości (patrz: Wykres 6).

3.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych, jak również w gospodarstwach o profilu produkcyjnym związanym z uprawami ogrodniczymi, ponoszone były największe nakłady pracy. Podstawą w tych gospodarstwach była praca własna (podobnie jak we wszystkich innych typach), jednakże z relatywnie dużym udziałem pracy najemnej (odpowiednio: 36% i 24%). Również w przypadku gospodarstw w typie rolniczym uprawy polowe w dość dużym stopniu korzystano z pracy najemnej (udział tej pracy stanowił 21%). W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej zawierał się w przedziale od 1% do ponad 6%, a nakłady pracy własnej wynosiły w granicach 1,5-1,7 FWU. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych rolnicy prowadzili swoją działalność prawie wyłącznie w oparciu o nakłady pracy własnej. Podobnie było w przypadku gospodarstw o w typie zwierzęta trawożerne (patrz: Wykres 7).

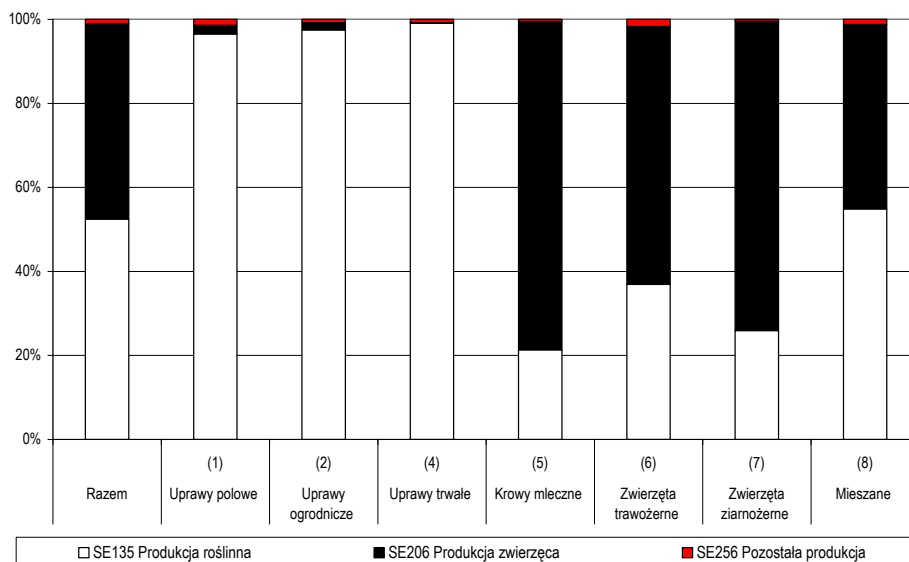
Wykres 7 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych**Wykres 8** Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

W analizowanych gospodarstwach ziemia dodzierżawiona dość znacząco zwiększyła powierzchnię użytków rolnych będących do dyspozycji gospodarstw. Najwięcej (prawie 30%) dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych, najmniej gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych. W przypadku tych ostatnich typów rolniczych dzieje się tak ze względu na konieczne do poniesienia wydatki inwestycyjne w tych gospodarstwach związane z ziemią. Rolnikom nie opłaca się czynić tego na ziemi dodzierżawionej (patrz: Wykres 8).

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, ogrodniczych i polowych praktycznie całą wartość produkcji uzyskały tylko z produkcji roślinnej. W przeważających licznie na Mazowszu i Podlasiu gospodarstwach w typie rolniczym mieszanym udział

produkcji roślinnej osiągnęła 55% produkcji ogółem. W typach 5, 6 i 7 nastawionych na chów zwierząt produkcja zwierzęca stanowiła od 61% do 78% produkcji ogółem. We wszystkich obserwowanych typach rolniczych pozostała produkcja⁶ była na niewielkim poziomie i stanowiła margines produkcji ogółem (patrz: Wykres 9).

Wykres 9 **Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych**

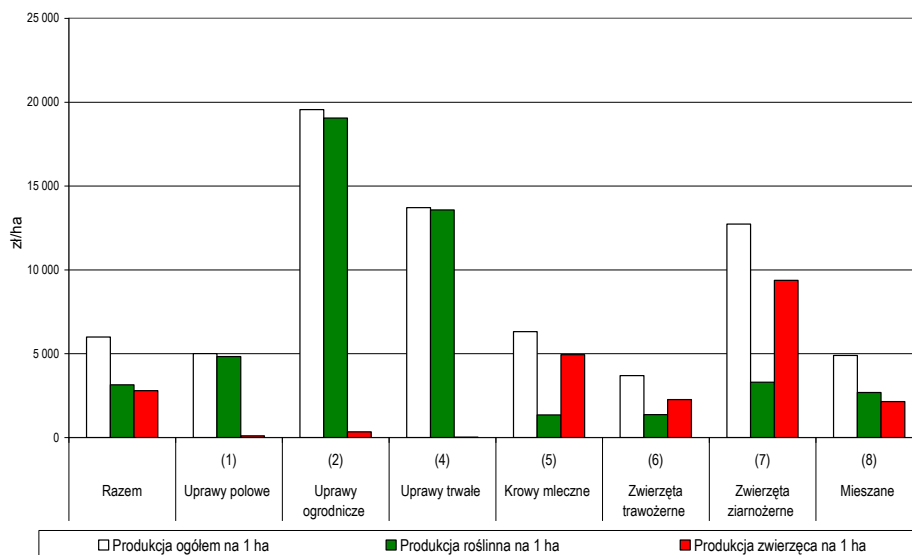
Szczególnie wysoką produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze (patrz: Wykres 10). Wynika to z faktu, że znaczna część produkcji w tym typie rolniczym wytwarzana jest pod osłonami, a więc bez wykorzystania użytków rolnych. Kolejne miejsce pod tym względem zajmowały gospodarstwa nastawione na uprawy trwałe. Również dość wysoka produktywność ziemi okazała się w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych, w których pewna liczba gospodarstw także produkowała bez własnych użytków rolnych. Najniższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych.

Wysokie zużycie wewnętrzne (od ok. 14% do ok. 23% produkcji ogółem) miało miejsce w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt (typy 5, 6, 7), a praktycznie znikome wystąpiło w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych. Jest to logiczna sytuacja, ponieważ gospodarstwa nastawione na produkcję zwierzęcą zużywają duże ilości pasz, co wpłynęło na zwiększenie zużycia wewnętrznego. W gospodarstwach mieszanych zaobserwowano również wysoki poziom zużycia wewnętrznego (ok. 22%). Jednak należy zauważyć, że są to gospodarstwa z dużym udziałem produkcji zwierzęcej. Udział przekazania do gospodarstwa domowego w wartości produkcji ogółem kształtował się na dość zbliżonym poziomie we wszystkich typach

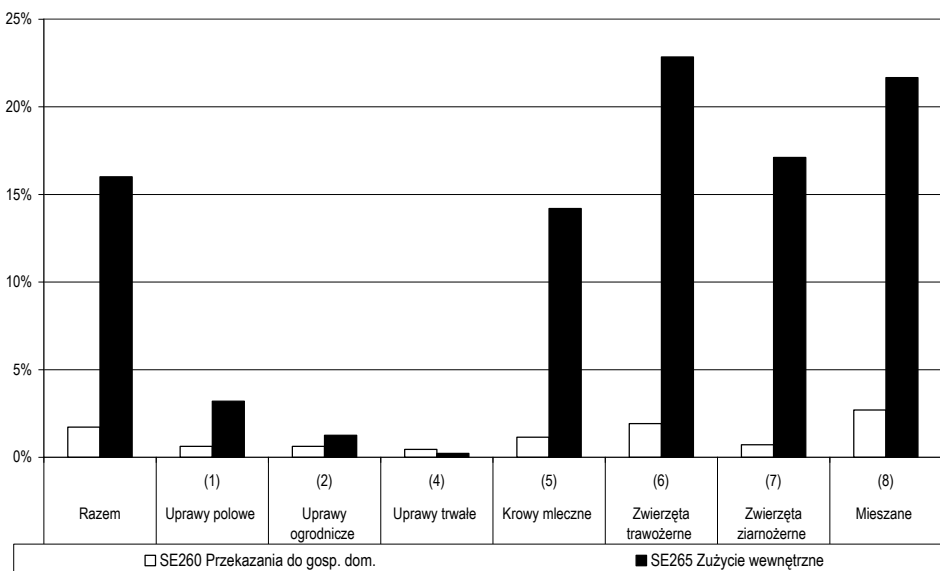
⁶ Do pozostałej produkcji rolniczej (SE256) zaliczamy: czynsz za wdzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

rolniczych i nie przekroczył 3% produkcji ogółem (patrz: Wykres 11). Największy udział tych przekazania zaobserwować można jednak w gospodarstwach z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (2,69%).

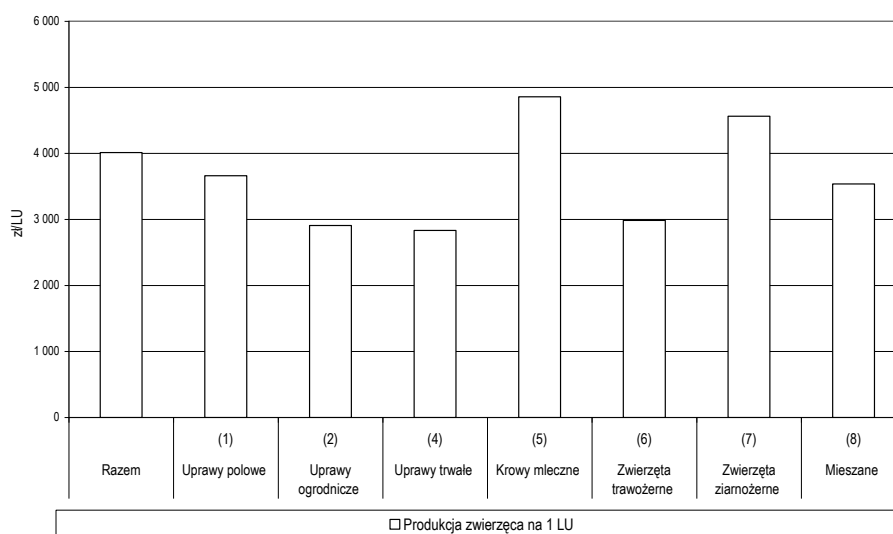
Wykres 10 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Wykres 11 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

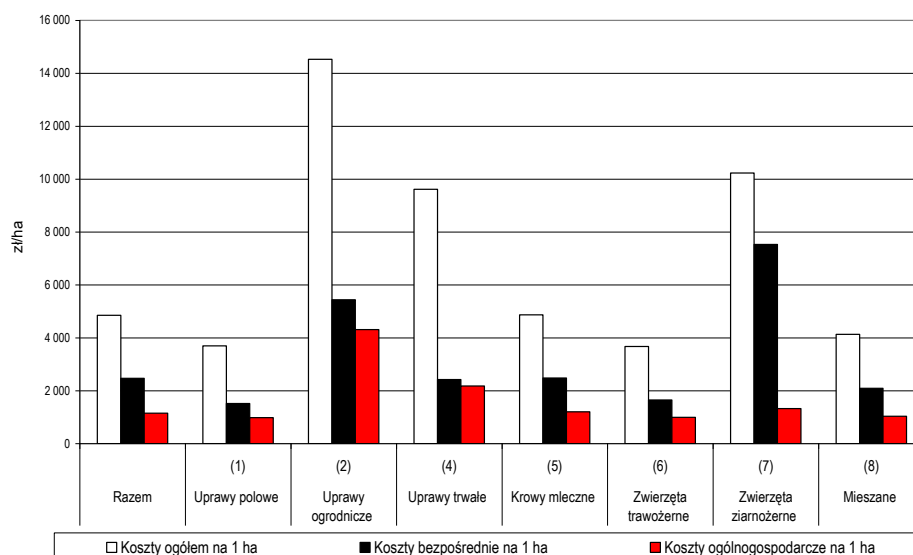

Wykres 12 Produkcja zwierzęca na 1 LU według typów rolniczych

Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (patrz: Wykres 12). W gospodarstwach z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 - 8), najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (4 856 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (2 984 zł/LU). Zróżnicowanie produktywności zwierząt w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy 1, 2 i 4), ze względu na niskie pogłowie zwierząt lub jego brak należy uznać za przypadkowe.

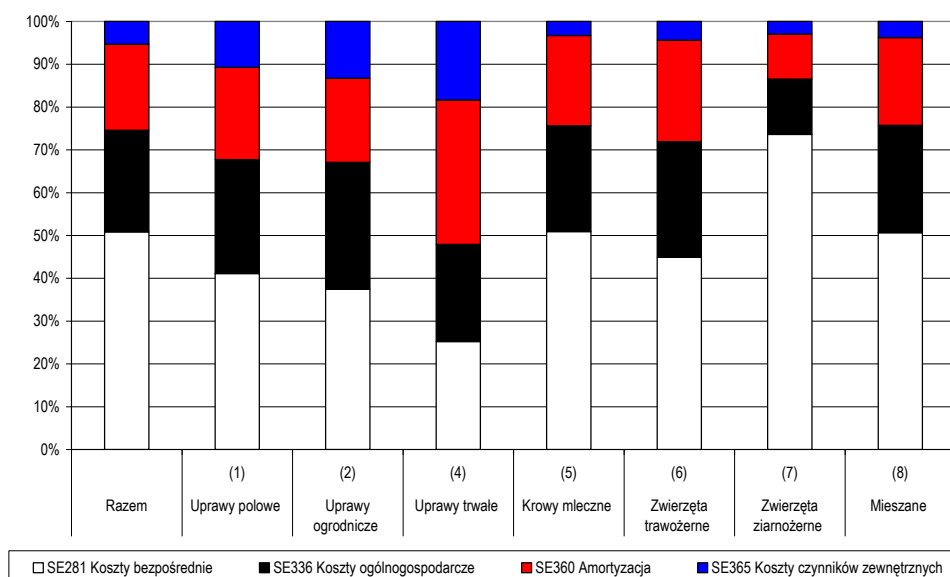
Wykres 13 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Z produktywnością ziemi koresponduje intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 13). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze był wielokrotnie wyższy niż w niektórych pozostałych typach rolniczych gospodarstw. Dość wysoką intensywnością produkcji

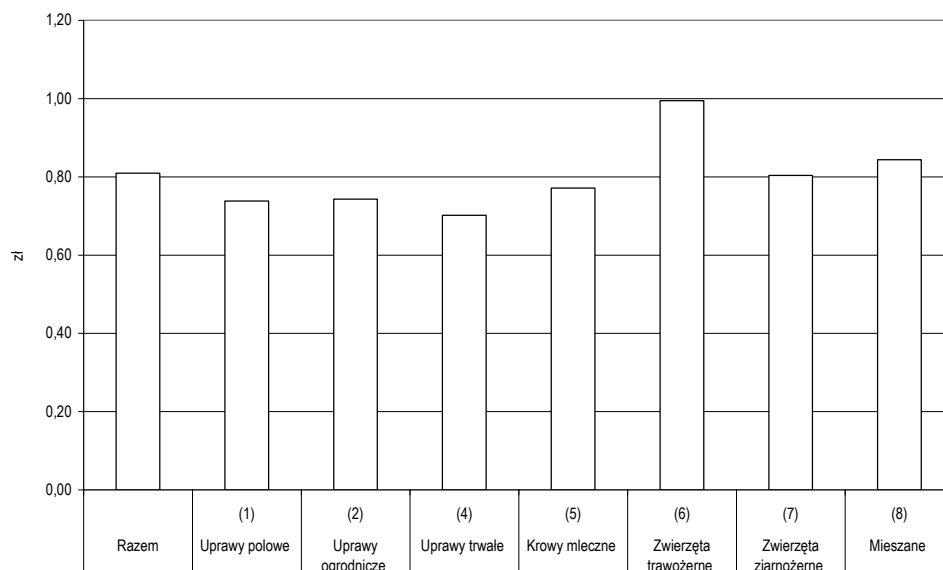
charakteryzowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych oraz w uprawach trwałych. Wysoka intensywność produkcji w gospodarstwach ogrodniczych oraz nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych wiąże się z tym, że wiele gospodarstw w tych typach wytwarza produkcję bez wykorzystania użytków rolnych. W pozostałych typach poziom kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych zbliżony był do średniej w całej zbiorowości gospodarstw w regionie Mazowsze i Podlasie.

Wykres 14 **Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych**

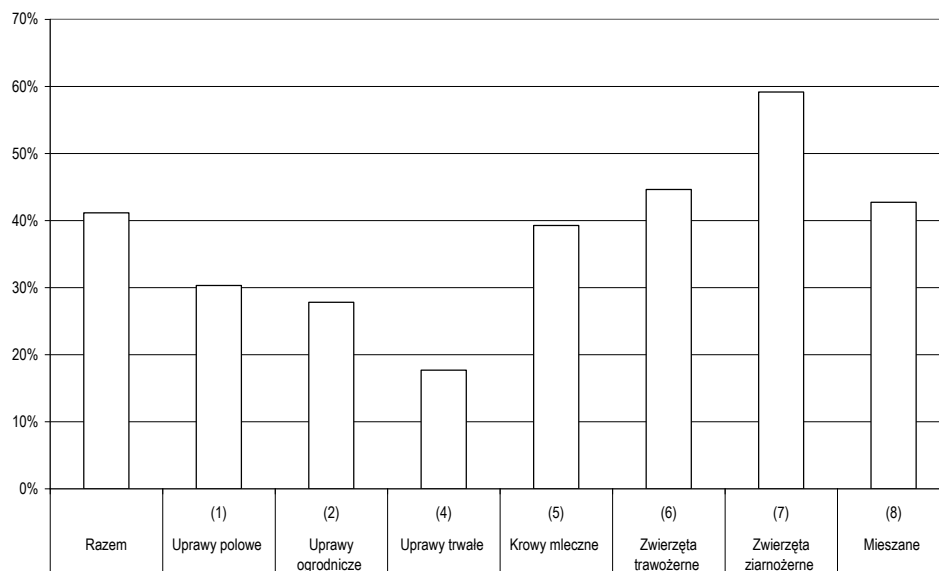
W gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt, koszty bezpośrednie stanowiły około połowy kosztów ogółem, jedynie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych – prawie 74%. Koszty amortyzacji były najwyższe w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe (nasadzenia w sadach i plantacjach), a koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wysokie koszty ogólnogospodarcze występujące w gospodarstwach ogrodniczych wynikały z wartości kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania i oświetlania szklarni. Znacznym udziałem kosztów czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji roślinnej, a w szczególności typy 4 i 2. Wynikało to z faktu, że uprawy trwałe i ogrodnicze wymagają dużo nakładów pracy, co z kolei oznacza konieczność ponoszenia relatywnie wyższych kosztów najmu. Najniższy udział kosztów czynników zewnętrznych wyróżniał gospodarstwa nastawione na chów zwierząt ziarnożernych oraz gospodarstwa z krowami mlecznymi (patrz: Wykres 14). Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się głównie chowem trzody chlewnej i drobiu wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości.

Wykres 15 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

Efektywność produkcji w relacjach rynkowych charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 15). W roku 2012 bardzo niską efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych (typ 6). Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach trwałych (typ 4) - 0,7. W przypadku pozostałych typów rolniczych (1, 2, 5, 7, 8) na wytworzenie 1 zł produkcji ogółem trzeba było ponieść od 0,73 zł do 0,84 zł.

Wykres 16 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

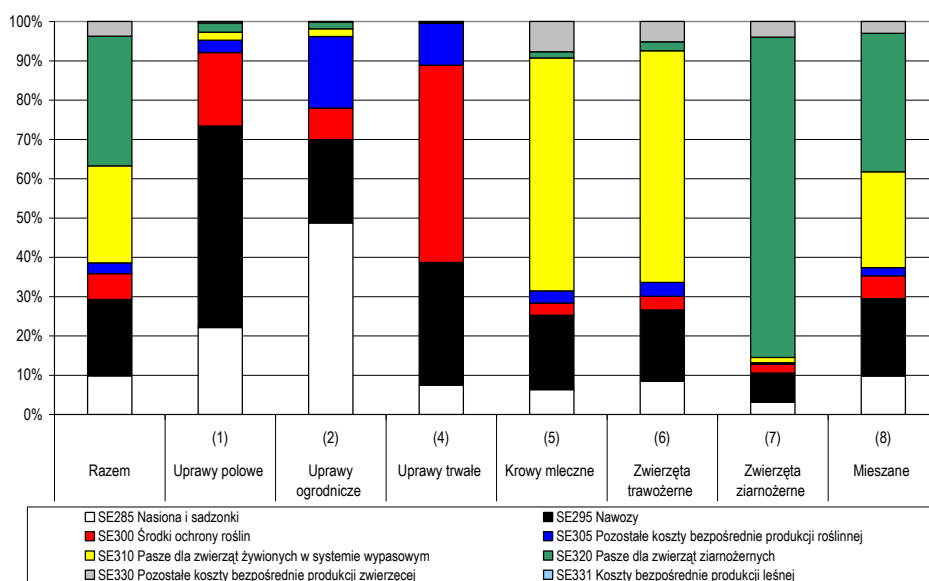

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych stanowiły ponad 59% wartości produkcji. W typach 6 i 8 koszty te oscyływały w granicach 43 - 45%, zaś w typie 5 - 39% wartości produkcji. W pozostałych trzech typach

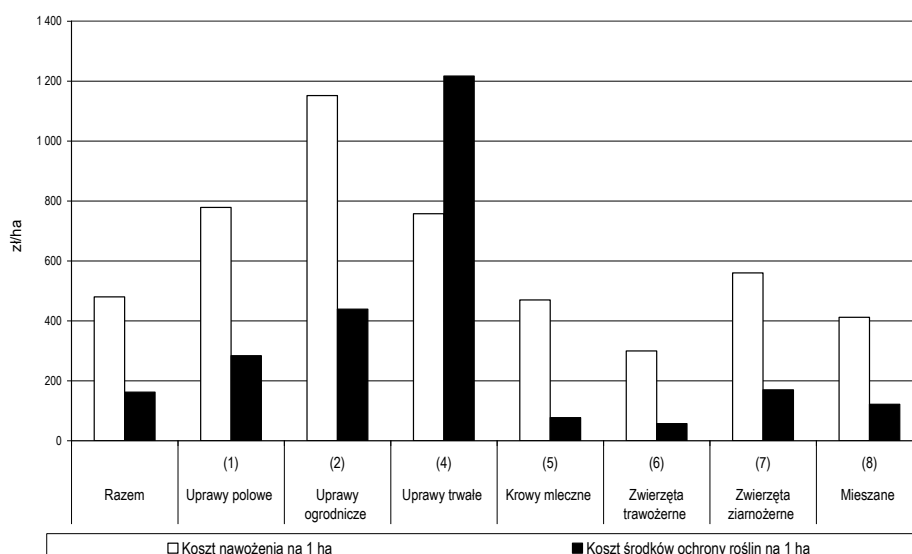
(specjalizujących się w produkcji roślinnej) relacja ta kształtowała się w przedziale od 18% do 30% wartości produkcji (patrz: Wykres 16).

Wśród kosztów bezpośrednich dominującą pozycją był zakup pasz w gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typy 5, 6, 7), jak i w gospodarstwach mieszanych (z dużym udziałem produkcji zwierzęcej). Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji roślinnej znaczące były: koszty nasion i sadzonek w gospodarstwach ogrodniczych, a także koszty środków ochrony roślin i nawozów w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz polowych (patrz: Wykres 17).

Wykres 17 **Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych**

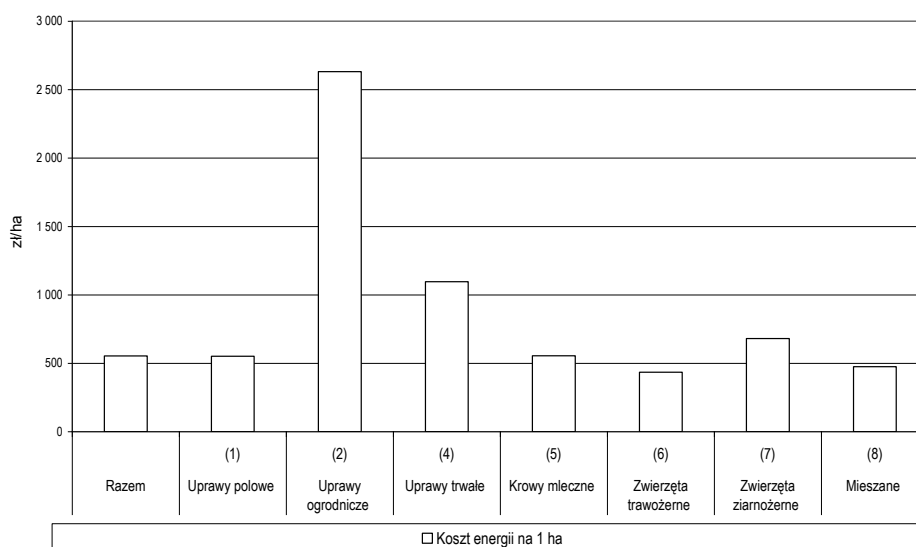
Wykres 18 **Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia i zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 18). Koszty nawożenia mineralnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były ponad dwukrotnie wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw regionu Mazowsze i Podlasie. Relatywnie wysokim poziomem kosztów nawożenia charakteryzowały się także gospodarstwa nastawione na uprawy polowe oraz uprawy trwałe. Najniższe koszty nawożenia mineralnego ponoszone były w gospodarstwach z produkcją zwierzęcą.

Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe. Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych jest to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, poziom kosztów środków ochrony roślin znacznie przewyższa poziom kosztów nawożenia mineralnego. Podobnie jak w przypadku kosztów nawożenia, również koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w głównej mierze w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło, co niewątpliwie wiąże się z większym udziałem powierzchni paszowej w strukturze użytków rolnych.

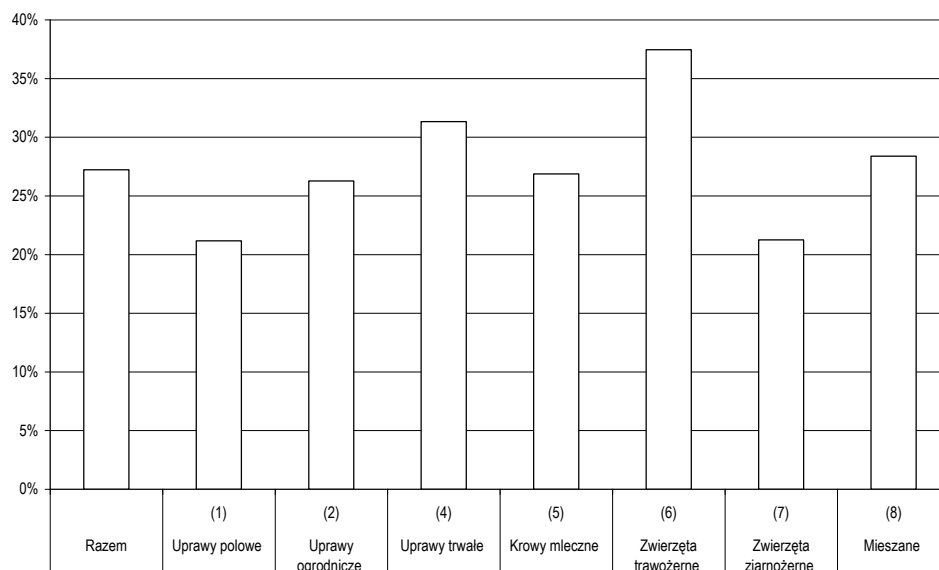
Wykres 19 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych

Podobnie jak w przypadku analizowanych kosztów nawożenia, koszty energii elektrycznej i paliw (przeliczonych na 1 ha użytków rolnych) w gospodarstwach ogrodniczych były kilkakrotnie wyższe niż w pozostałych typach gospodarstw, co związane jest z wytwarzaniem produkcji pod osłonami ogrzewanymi (patrz: Wykres 19). Podwyższone koszty energii elektrycznej i paliw obserwowane były także w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach trwałych. Nieco powyżej średniej w regionie ukształtowały się koszty w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt ziarnożernych.

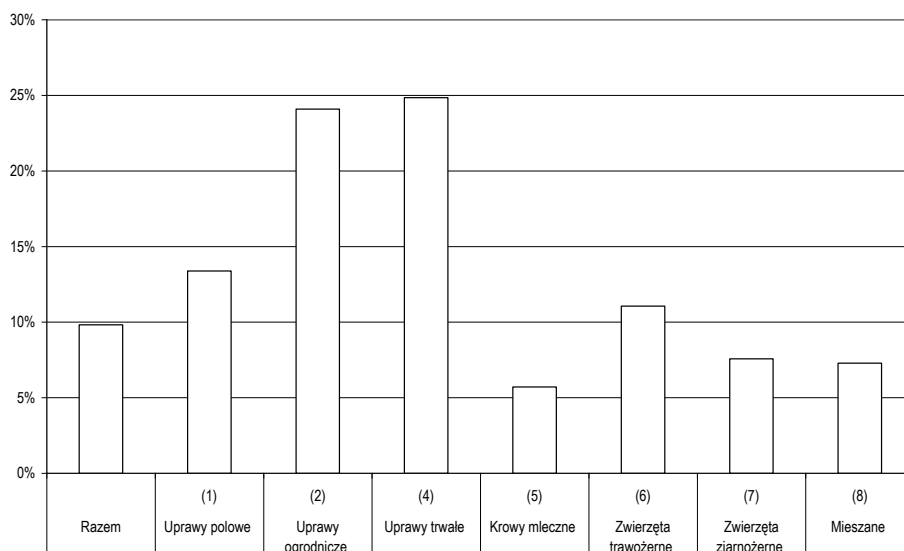
W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych koszt amortyzacji stanowił ponad 30% wartości dodanej brutto (odpowiednio 31% i 37%). W gospodarstwach nastawionych na uprawy ogrodnicze, w gospodarstwach mlecznych oraz mieszanych udział amortyzacji wynosił 26-28%, a więc na poziomie charakterystycznym dla ogółu gospodarstw. Najniższym udziałem amortyzacji (21%) cechowały się gospodarstwa zaliczone do typu 1 (uprawy polowe) oraz typu 7 (zwierzęta ziarnożerne) (patrz: Wykres 20).

Wykres 20 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

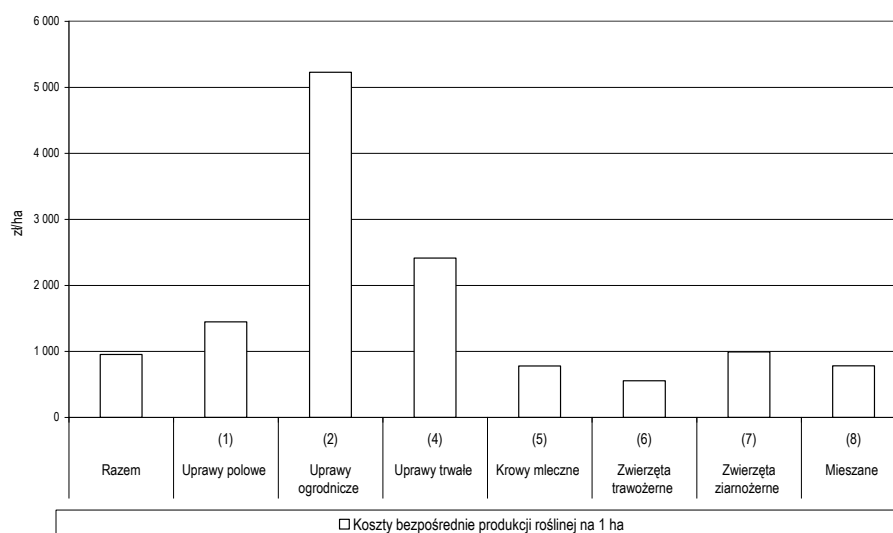

Należy zwrócić uwagę na fakt, że najwyższym udziałem kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, zaraz za nimi uplasowały się gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze. Natomiast najniższy udział wystąpił w gospodarstwach mlecznych. Było to uwarunkowane wielkością obciążenia gospodarstw kosztem najmu siły roboczej, tzn. gospodarstwa ogrodnicze i gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych ponosiły najwyższy koszt z tytułu wynagrodzeń dla pracowników najemnych, w przeciwieństwie do gospodarstw mlecznych, w których koszt najmu pracy był najniższy (patrz: Wykres 21).

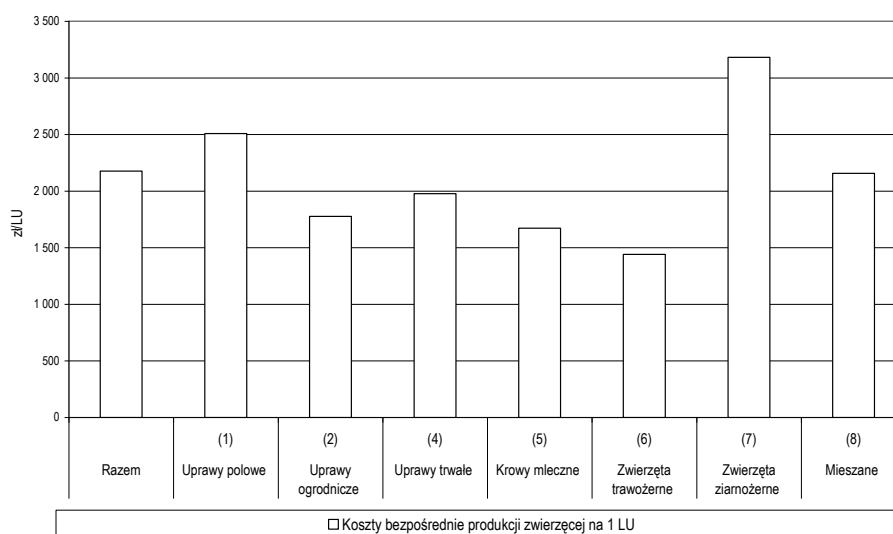
Wykres 21 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

Wykres 22 **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych**

Wykres 22 przedstawia poziom kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych. Wynika z niego, że szczególnie wysokie koszty ponoszą gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (ponad 5 200 zł/ha). Jest to przede wszystkim skutek tego, że znaczna część produkcji w tych gospodarstwach realizowana jest pod osłonami, a więc bez wykorzystania użytków rolnych. Zróżnicowanie poziomu tych kosztów w pozostałych typach waha się od 554 zł/ha, w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych, do 2 413 zł/ha w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe.

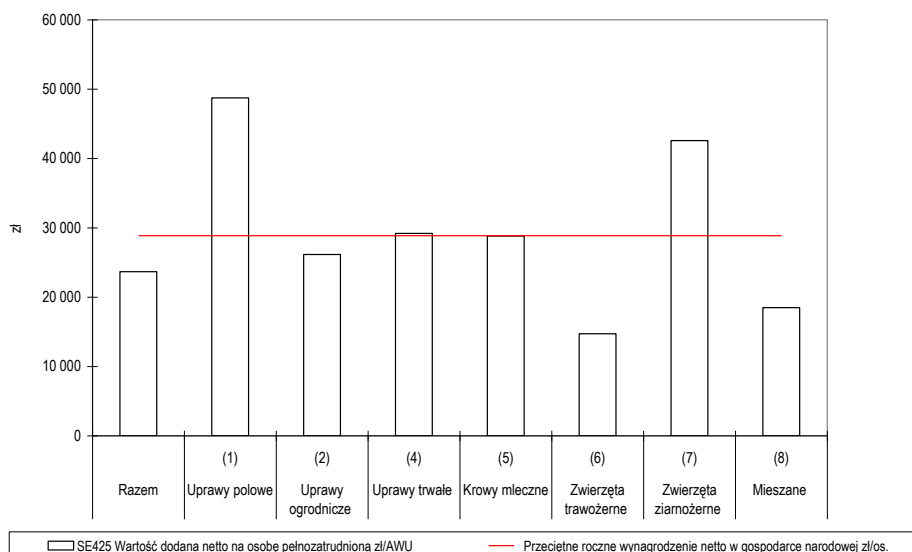
Wykres 23 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU zależy od gatunku zwierząt dominującego w danym typie rolniczym (patrz: Wykres 23). Najniższą kosztocłonnością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (nieco powyżej 1 400 zł/LU), a najwyższą - gospodarstwa utrzymujące zwierzęta ziarnożerne (3 182 zł/LU). Jest to związane ze strukturą skarmianych pasz. Dość wysoki poziom tych kosztów w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: 1, 2 i 4) ma mniejsze znaczenie, ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach.

Wykres 24 uwidacznia, że wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną ogółem w zbiorowości gospodarstw regionu 795 (23 682 zł) ukształtowała się poniżej poziomu przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej⁷. Natomiast w podziale na typy rolnicze poziom był zróżnicowany. Poniżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej wypadły: uprawy ogrodnicze (26 164 zł), gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych (28 812 zł), gospodarstwa z dominującym chowem zwierząt trawożernych (14 727 zł) oraz gospodarstwa mieszane (18 489 zł). Pozostałe typy gospodarstw (1, 4, 7) wygenerowały natomiast nadwyżkę, będąc tym samym w stanie przynajmniej częściowo opłacić zaangażowanie czynników wytwórczych. Najwyższą jej wartość zaobserwowano w gospodarstwach o profilu produkcji polowej (48 735 zł), co dało ponad 1,5-krotność przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej).

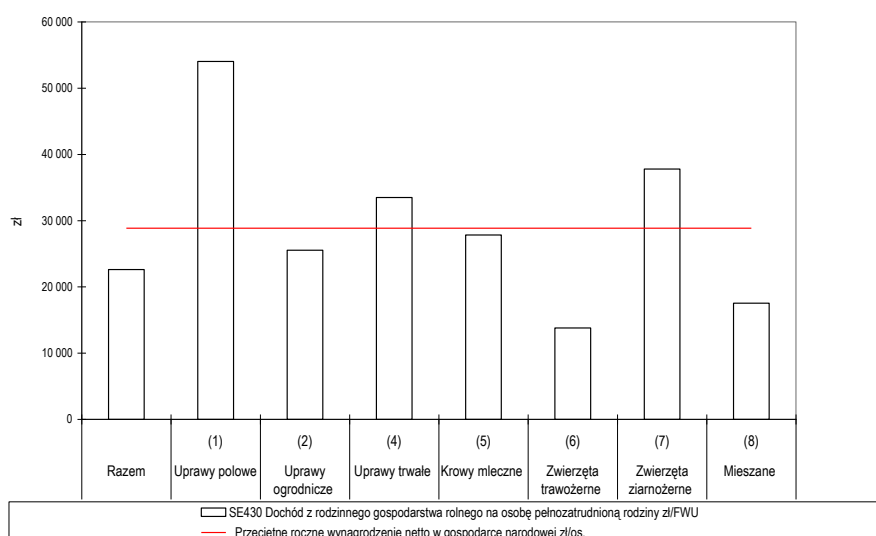
⁷ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to, kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej. Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 28 854 zł w 2012 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Wykres 24 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

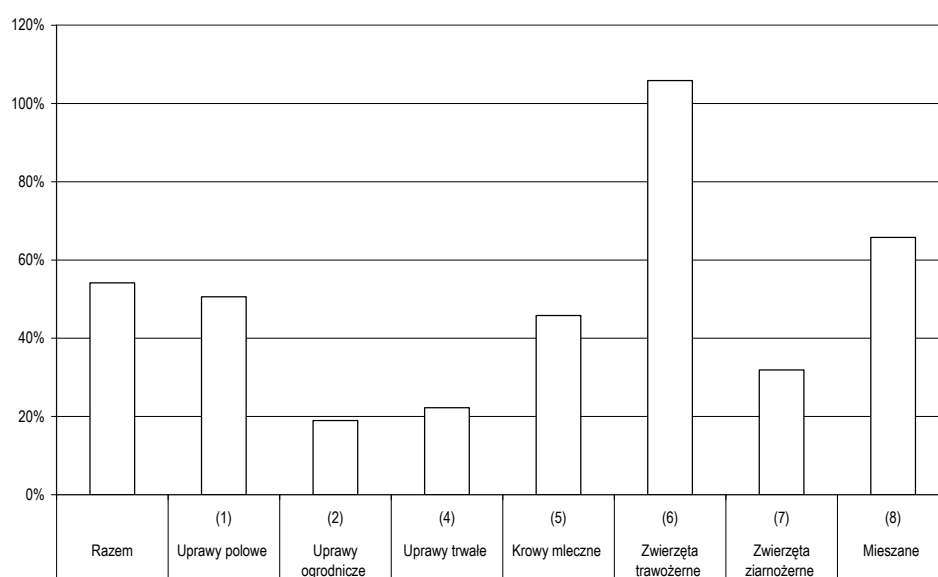
Wykres 25 prezentuje podobne tendencje jak w przypadku wartości dodanej netto na pełnozatrudnionego. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą był najniższy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (wyniósł 13 795 zł). Najwyższy dochód odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych (54 023 zł), w których przekroczył poziom przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, podobnie jak w typach: 7 (zwierzęta ziarnożerne) oraz 4 (uprawy trwałe). Pozostałe cztery typy gospodarstw (2, 5, 6 i 8) uzyskały dochody niższe niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto.

Wykres 25 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

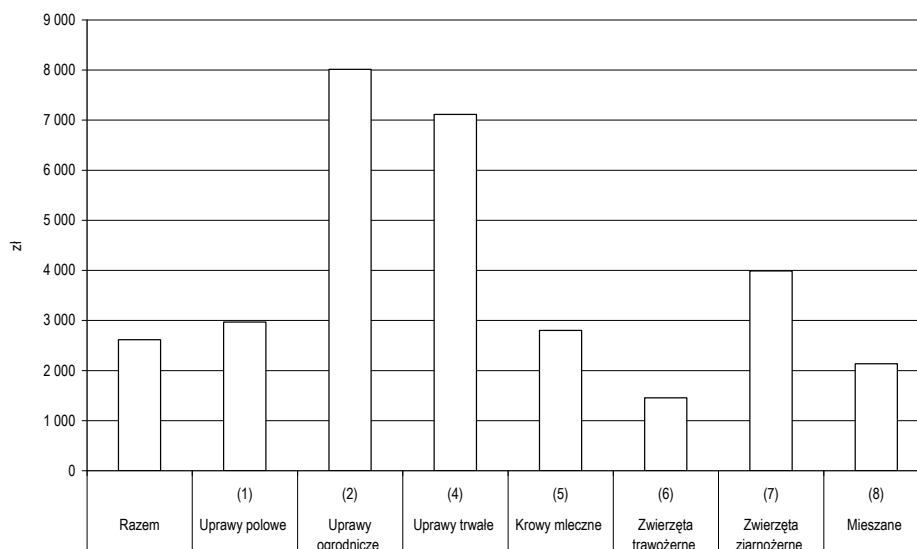
Najwyższą relację dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (106%), następnie w gospodarstwach o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej (66%). Gospodarstwa mieszane dysponowały największą powierzchnią użytków rolnych, a główną składową dopłat do działalności operacyjnej jest jednolita płatność obszarowa (patrz: Wykres 3 i Wykres 26). Najniższym udziałem dopłat w dochodzie charakteryzowały się uprawy ogrodnicze oraz uprawy trwałe (ok. 20%). Przeciętnie w analizowanym zbiorze gospodarstw dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły ponad połowę dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 26).

Wykres 26 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

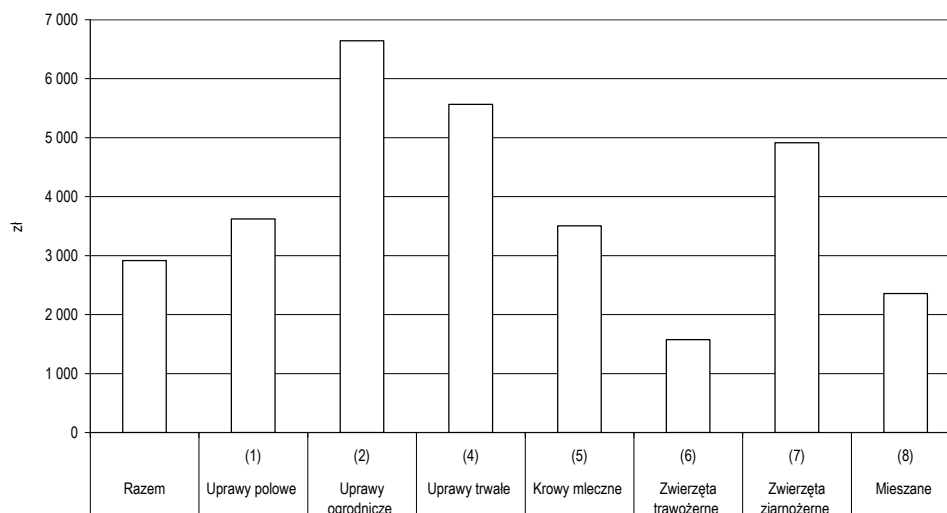

Analizując Wykres 27 i Wykres 28 obserwujemy, że zarówno wartość dodana netto jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych. Wielkości te wynosiły odpowiednio 8 012 zł i 6 641 zł. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa tego typu osiągają bardzo wysokie dochody, a powierzchnia użytków rolnych w ich dyspozycji jest niewielka. W gospodarstwach ukierunkowanych na uprawy trwałe dochód kształtował się na poziomie 5 565 zł na 1 ha powierzchni UR, a w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych wyniósł 4 913 zł. We wszystkich pozostałych typach dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha użytków kształtował się na poziomie od 1 576 zł do 3 622 zł.

Wykres 27 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

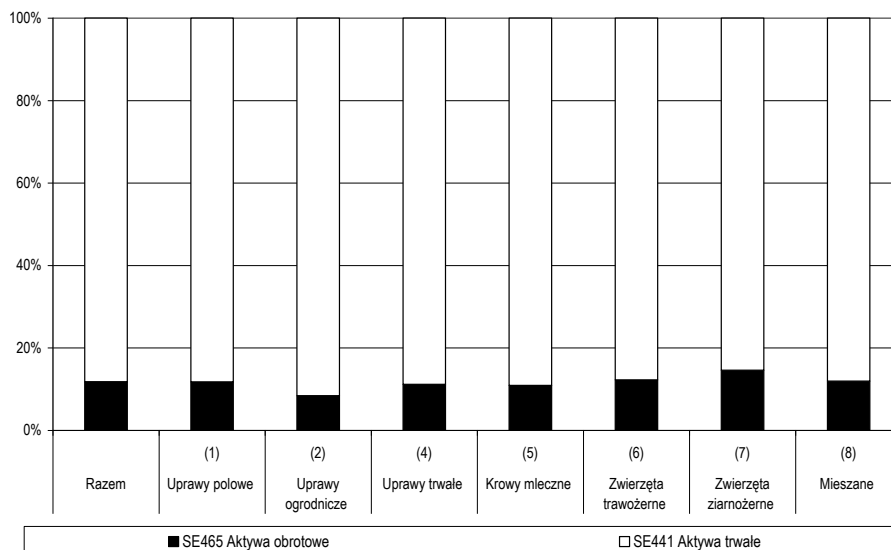
Wykres 28 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

Struktura aktywów informuje o sposobie zaangażowania kapitału w gospodarstwie rolnym, tym samym obrazuje jego płynność finansową. Im wyższy jest udział środków trwałych tym niższa jest płynność finansowa gospodarstwa. Gospodarstwa z regionu Mazowsze i Podlasie charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem środków trwałych (przeciętnie ok. 90%), a różnice pomiędzy poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie (patrz: Wykres 29). Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki urządzenia gospodarstw rolnych, w których istotną rolę odgrywa ziemia, budynki oraz maszyny i środki transportu. Warto przy tym przypomnieć, że od 2009 roku ziemia w Polskim FADN wyceniana jest na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa niż w latach poprzednich.

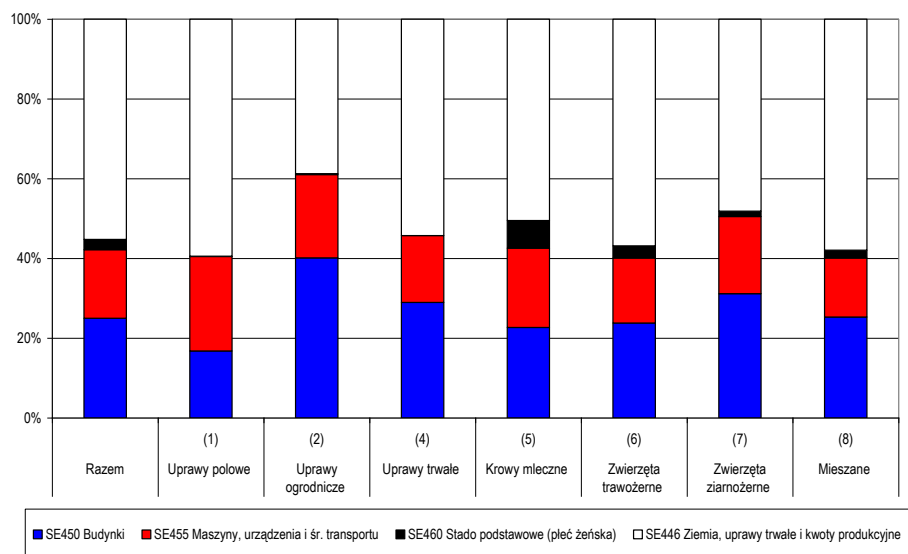
Wyższym niż przeciętnie udziałem środków trwałych charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (typ 2), w uprawach trwałych (typ 4) i w gospodarstwach mlecznych (typ 5).

Wykres 29 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

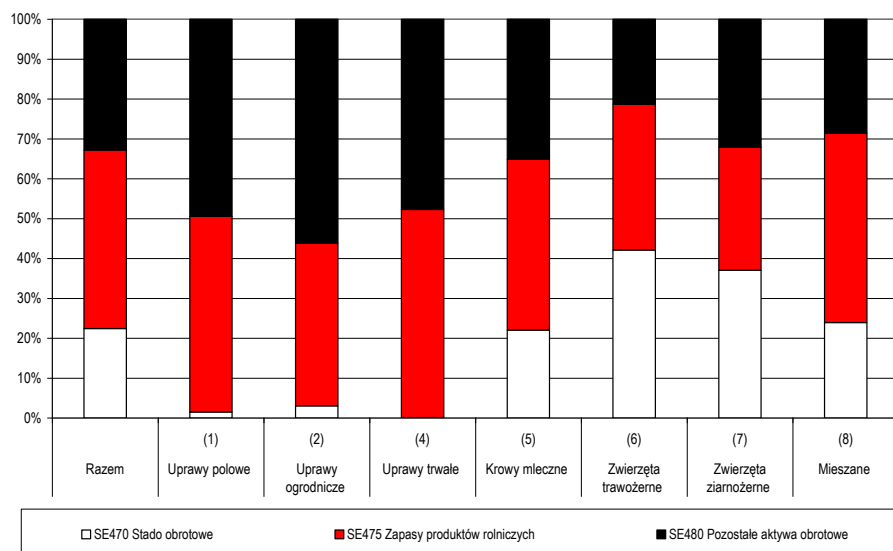
Zmiana zasad wyceny ziemi wpłynęła także na strukturę środków trwałych. W strukturze aktywów trwałych, w większości typów rolniczych dominowała wartość ziemi. Inaczej jest tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, w których budynki i budowle, stanowiące głównie osłonę dla uprawianych roślin, decydują o możliwościach produkcyjnych (patrz: Wykres 30). Również stosunkowo dużym udziałem budynków i budowli charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych. Udział maszyn, urządzeń i środków transportowych był na dość zbliżonym poziomie we wszystkich typach rolniczych, wyraźnie więcej maszyn w środkach trwałych było tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach polowych, a także ogrodniczych. W typach ukierunkowanych na chów bydła (typy 5 i 6) wyraźnie większą część środków trwałych, w porównaniu do pozostałych typów gospodarstw o profilu zwierzęcym, stanowiły zwierzęta stada podstawowego, chociaż ich udział nie przekraczał kilku procent.

Wykres 30 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

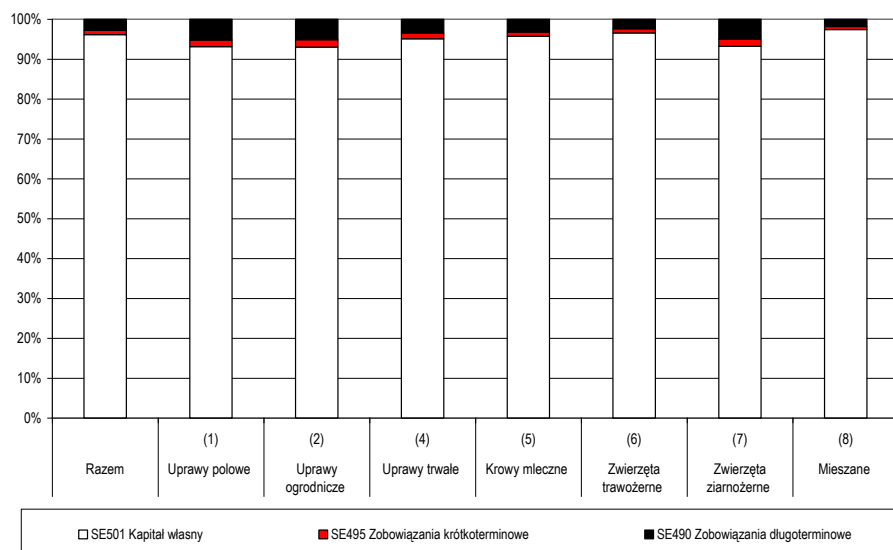
Specyfika produkcji poszczególnych typów rolniczych ma także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 31). Przeciętnie w gospodarstwach regionu Mazowsze i Podlasie większą część aktywów obrotowych stanowiły zapasy wytworzonych produktów (45%). W gospodarstwach ogrodniczych dominowały pozostałe środki obrotowe, głównie zapasy środków do produkcji. Wyrównany udział zapasów i pozostałych środków obrotowych zaobserwowano w przypadku upraw polowych oraz gospodarstw nastawionych na chów zwierząt ziarnożernych (31-32%). Gospodarstwa ukierunkowane na chów zwierząt trawożernych wyróżniały się największym udziałem zwierząt stada obrotowego. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w strukturze aktywów obrotowych praktycznie nie występują środki pieniężne. Zgodnie z zasadami ewidencji w Polskim FADN przyjmuje się, że oszczędności stanowią majątek osobisty rolnika i jego rodziny, a w bilansie wykazywana jest co najwyżej kwota środków pieniężnych niezbędna do bieżącego prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Wykres 31 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

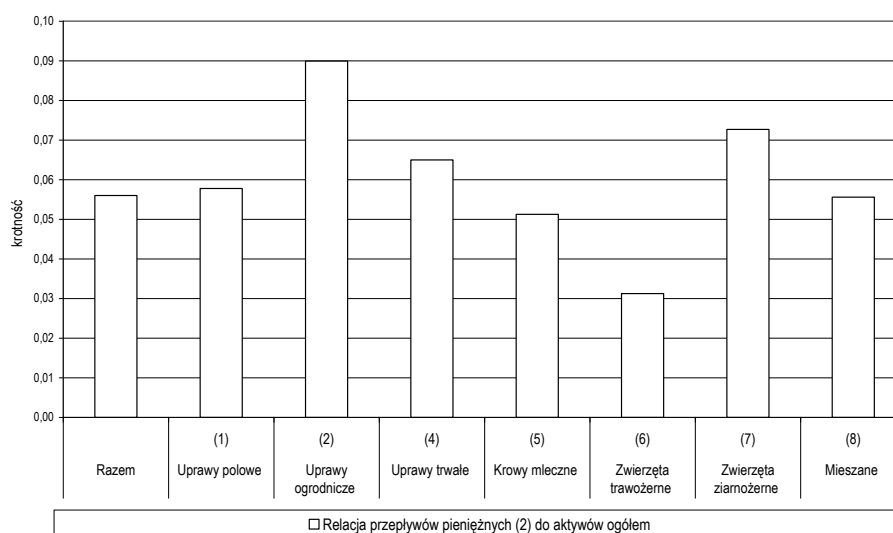
W pasywach wszystkich typów rolniczych gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie dominował kapitał własny (patrz: Wykres 32). Gospodarstwa te charakteryzowały się więc wysoką autonomią finansowania majątku. W zależności od typu rolniczego poziom zadłużenia wynosił zaledwie od około 3% (gospodarstwa mieszane) do 7% (uprawy ogrodnicze). W kapitale obcym wszystkich typów gospodarstw dominowało zadłużenie długoterminowe, które z punktu widzenia zasad finansowania jest bardziej korzystną częścią zadłużenia, gdyż nie musi być w całości spłacone w danym roku.

Wykres 32 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według typów rolniczych**

Analiza aktywów i pasywów oraz ich struktura pozwala określić kapitał pracujący gospodarstwa rolnego (kapitał obrotowy netto), który jest narzędziem oceny płynności podmiotu. Mówi on o tym, jaka część aktywów obrotowych zostaje po uregulowaniu zobowiązań krótkoterminowych albo - wychodząc od kapitału - jaka część kapitału stałego (kapitał własny i zobowiązania długoterminowe) przekracza majątek trwały i finansuje majątek obrotowy. Dodatni kapitał pracujący w gospodarstwach wszystkich typów rolniczych pozwala wnioskować, że gospodarstwa te były bezpieczne w sytuacji ewentualnych trudności z płatnościami za sprzedane produkty czy ściąganiem należności i były w stanie finansować swoją bieżącą działalność. Najwyższy kapitał pracujący odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt ziarnożernych, natomiast najniższy - w gospodarstwach ogrodniczych (trzykrotnie niższy od tych w typie zwierząt ziarnożernych).

Wykres 33 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

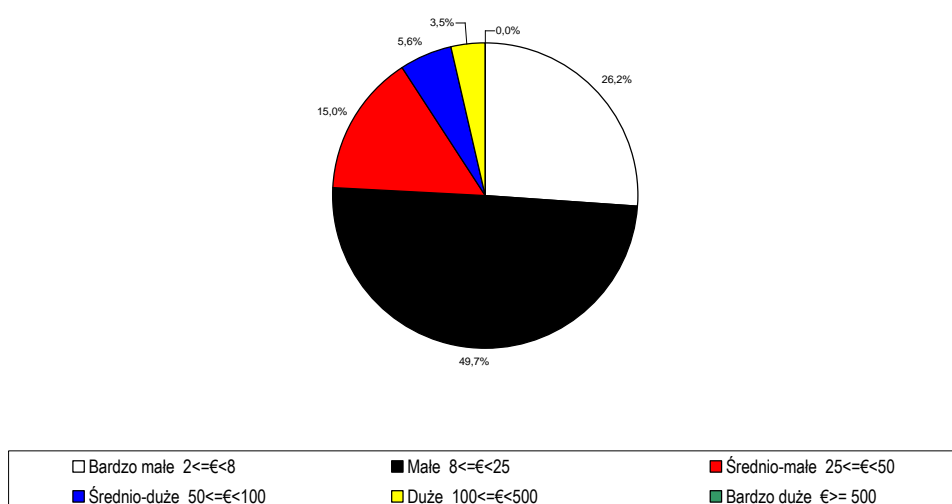
Przepływy pieniężne (2) przedstawiają nadwyżkę finansową, która zostaje - po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i obsłużeniu zadłużenia - do dyspozycji rolnika. Zgromadzone w ten sposób oszczędności pozwalają sfinansować w przyszłości inwestycje odtworzeniowe czy rozwojowe (Wykres 33). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem charakteryzuje efektywność środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższą efektywność wykazały gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, a najniższą nastawione na chów zwierząt trawożernych. Niższą efektywność niż przeciętna osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych.

3.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

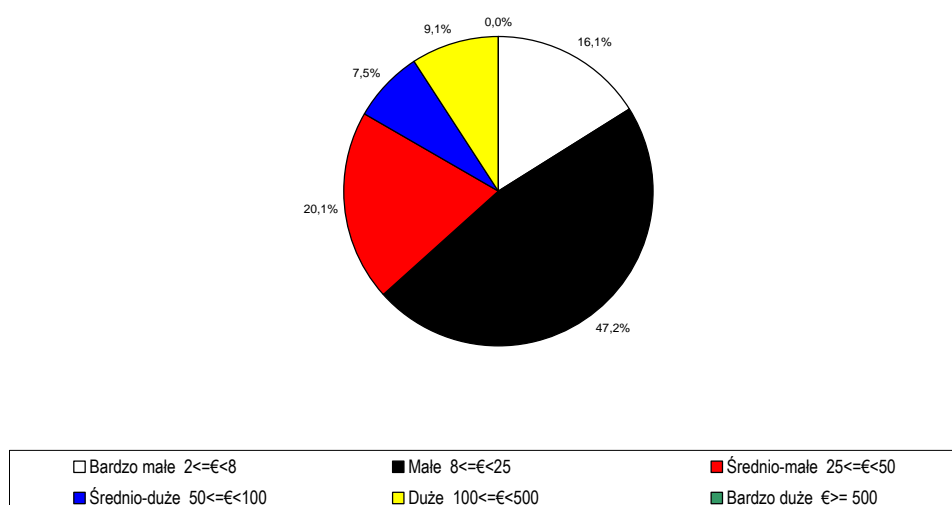
3.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Biorąc pod uwagę zasoby ziemi rolnej użytkowane przez gospodarstwa z poszczególnych klas wielkości ekonomicznej, najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa małe generujące od 8 tys. do 25 tys. euro wartości SO oraz bardzo-małe (od 2 tys. do 8 tys. euro), które w sumie zajmowały około 76% obszaru użytków. Liczną grupę (15%) stanowiły również gospodarstwa średnio-małe (od 25 tys. do 50 tys. euro). Udział pozostałych dwóch klas był znikomy i nie przekroczył łącznie 10% (patrz: Wykres 34).

Wykres 34 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej

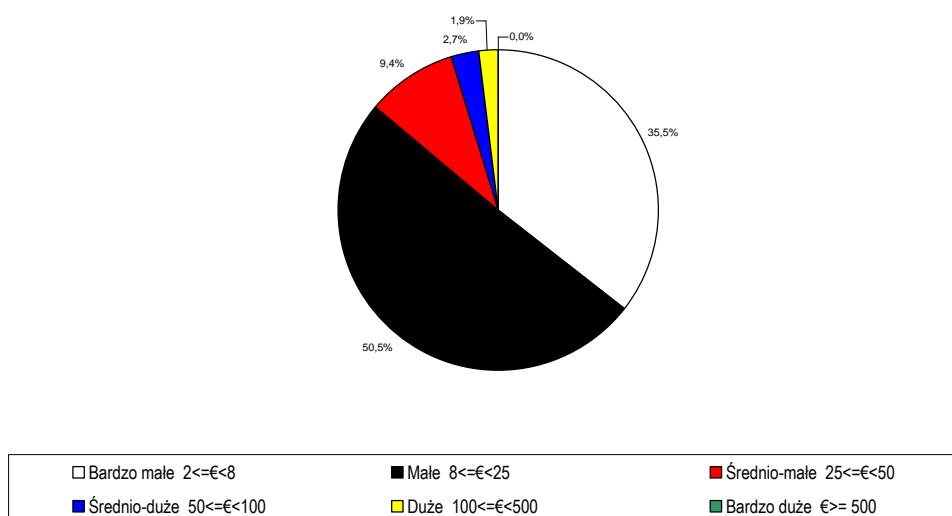
Wykres 35 Pogłowie zwierząt w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

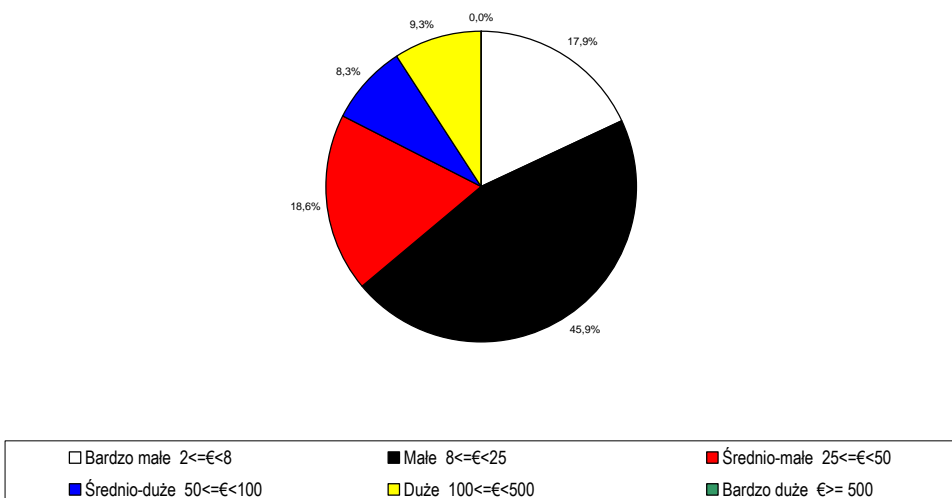
Rozkład pogłowia zwierząt wyrażony w jednostkach przeliczeniowych LU wskazuje na zdecydowaną przewagę gospodarstw z grupy małych (bardzo małych, małych i średnio-małych; do 50 tys. euro), w których skoncentrowane było ponad 83% pogłowia (patrz: Wykres 35).

W przypadku rozkładu nakładów pracy określonych w AWU dominowały także gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro (czyli z grupy małych), które angażowały ponad 95% ogółu nakładów (patrz: Wykres 36).

Wykres 36 Nakłady pracy w polu obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Wykres 37 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji regionu Mazowsze i Podlasie według klas wielkości ekonomicznej

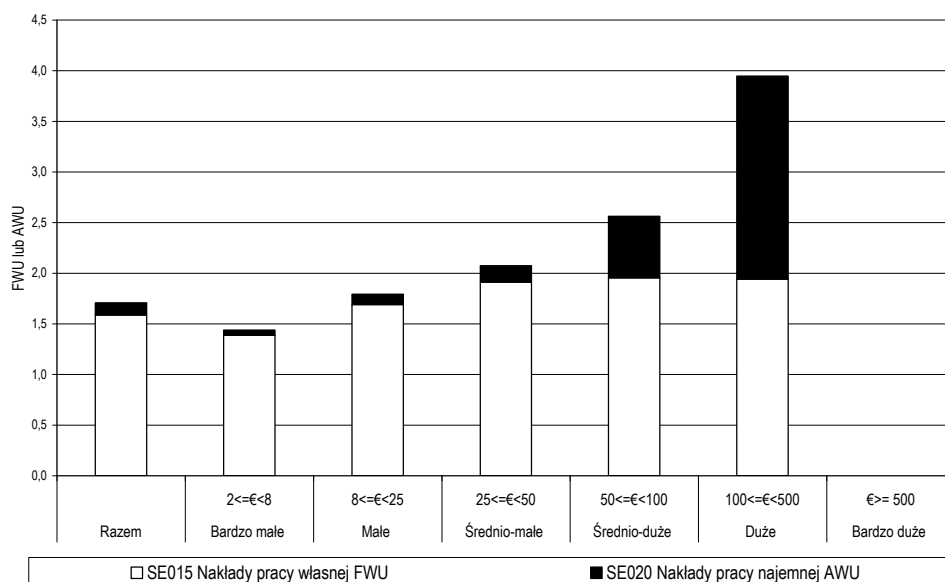
Biorąc pod uwagę udział poszczególnych grup gospodarstw w wytwarzaniu Standardowej Produkcji (SO), na czoło wysunęły się gospodarstwa małe. Przy znacznym

udziale w ogólnej liczbie gospodarstw wytwarzały one ok. 46% SO. Po około 18% wartości Standardowej Produkcji generowały gospodarstwa zaliczone do grupy bardzo-małych i średnio-małych (patrz: Wykres 37).

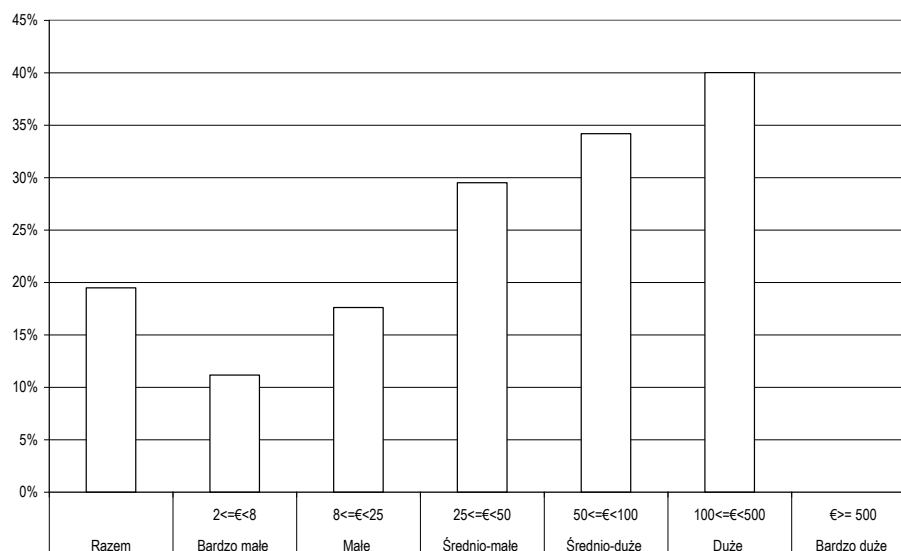
3.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Prawie wszystkie gospodarstwa z regionu Mazowsze i Podlasie (oprócz gospodarstw dużych – od 100 tys. do 500 tys. euro) opierały się prawie wyłącznie na własnej sile roboczej. W gospodarstwach dużych własną siłą roboczą wykorzystywano prawie na równi z pracą najemną (patrz: Wykres 38). Można zatem stwierdzić, że gros gospodarstw o wielkości ekonomicznej do poniżej 100 tys. euro to gospodarstwa rodzinne bazujące głównie na pracy własnej.

Wykres 38 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 39 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

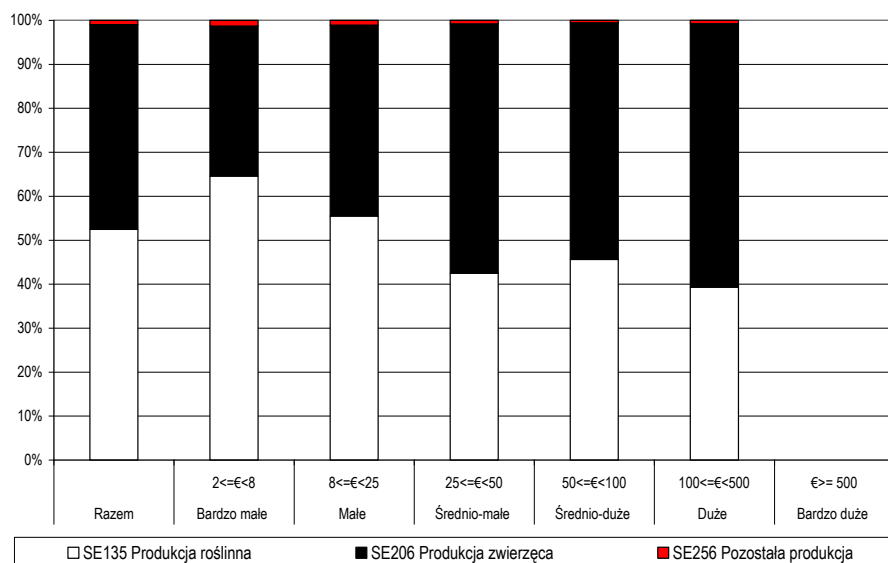

W gospodarstwach regionu Mazowsze i Podlasie odnotowano, że wraz ze wzrostem ich wielkości ekonomicznej powiększała się ich średnia powierzchnia użytków rolnych. Ten sam fakt dotyczył ziemi dodzierżawionej⁸. Z analizy struktury własnościowej użytków rolnych wynika, że zdecydowana większość rolników prowadziła produkcję rolną na gruntach własnych. Udział gruntów dodzierżawionych, średnio w analizowanych gospodarstwach wynosił prawie 20% ogółu użytkowanej powierzchni. Jedynie w gospodarstwach dużych i średnio-dużych (powyżej 50 tys. euro) udział dzierżawy był znaczący - wyniósł odpowiednio 34% i 40%. W gospodarstwach najmniejszych (od 2 tys. do 8 tys. euro) było to niewiele, ponad 11% (patrz: Wykres 39).

Struktura produkcji ogółem wskazuje na w miarę równomierny udział działalności o charakterze zwierzęcym i roślinnym we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach dużych, średnio-dużych oraz średnio-małych nieco większą przewagę miała produkcja zwierzęca, natomiast w gospodarstwach małych i bardzo małych - produkcja roślinna. Skala pozostałej produkcji była minimalna i we wszystkich klasach nie przekroczyła 1,5% (patrz: Wykres 40).

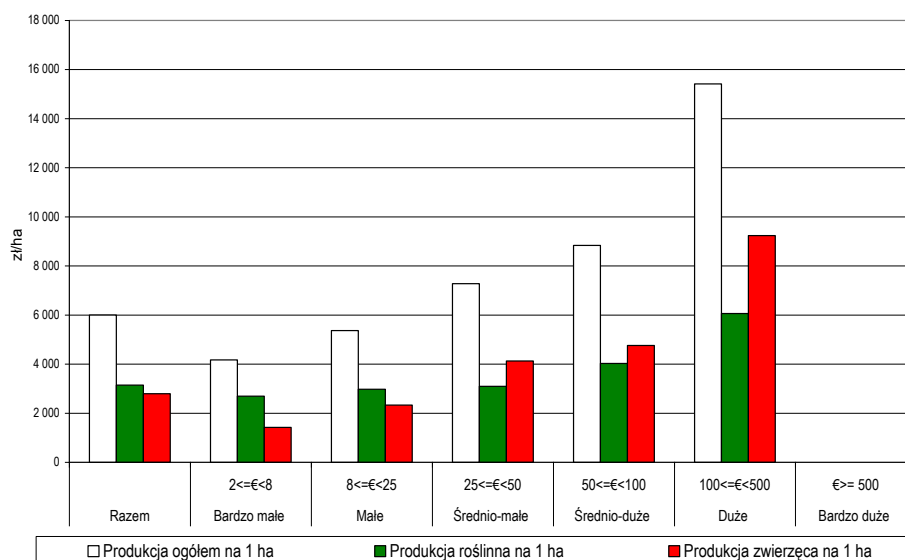
⁸ Patrz: przypis 1 na str. 7.

Wykres 40 **Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

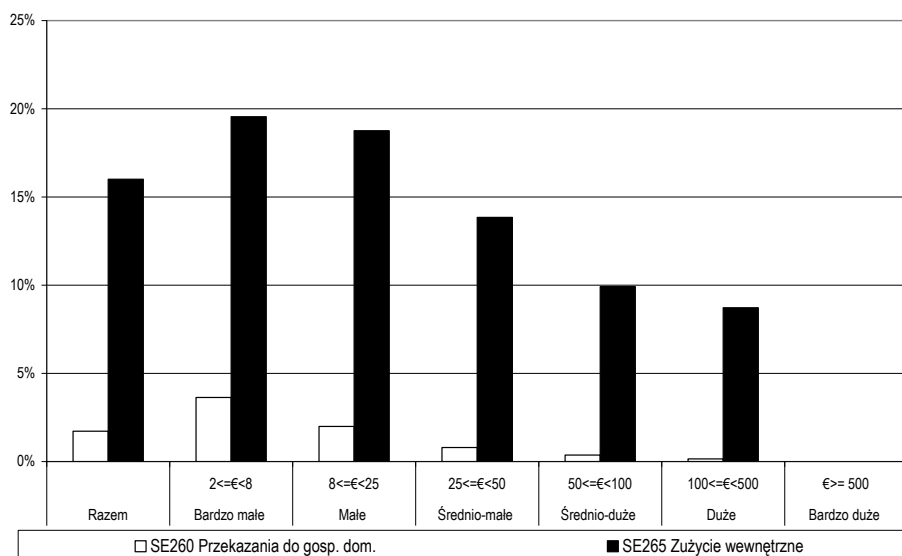
Produktywność ziemi mierzona wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 41) wzrastała wraz z wielkością ekonomiczną. W przypadku produkcji roślinnej przeliczonej na 1 ha użytków rolnych najlepsze wyniki osiągnęły gospodarstwa duże (od 100 tys. do 500 tys. euro), natomiast najniższy poziom produktywności ziemi odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro).

Wykres 41 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

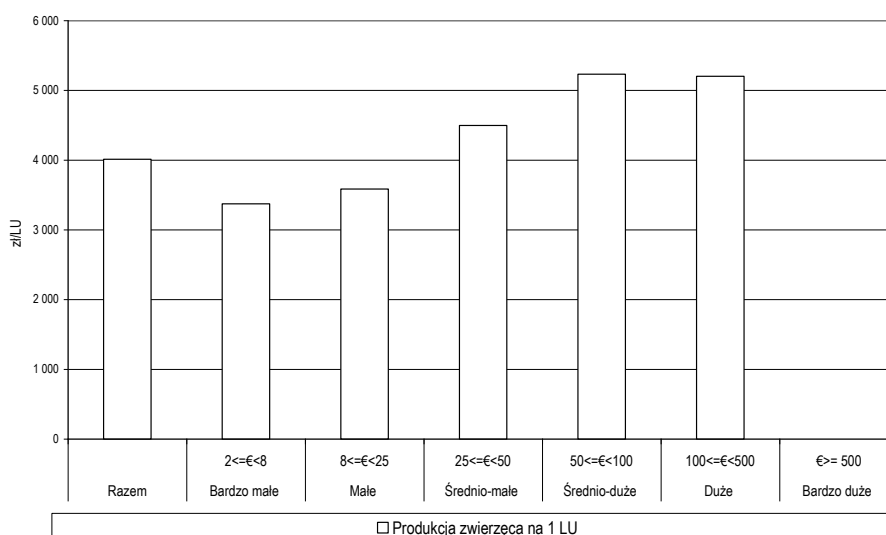

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, wartość przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego traciła na znaczeniu, nie przekraczając 1% produkcji ogółem w gospodarstwach średnio-małych, średnio-dużych i dużych. Również zużycie wewnętrzne było coraz niższe - w gospodarstwach bardzo małych było najwyższe i osiągnęło powyżej 19% całości produkcji (patrz: Wykres 42).

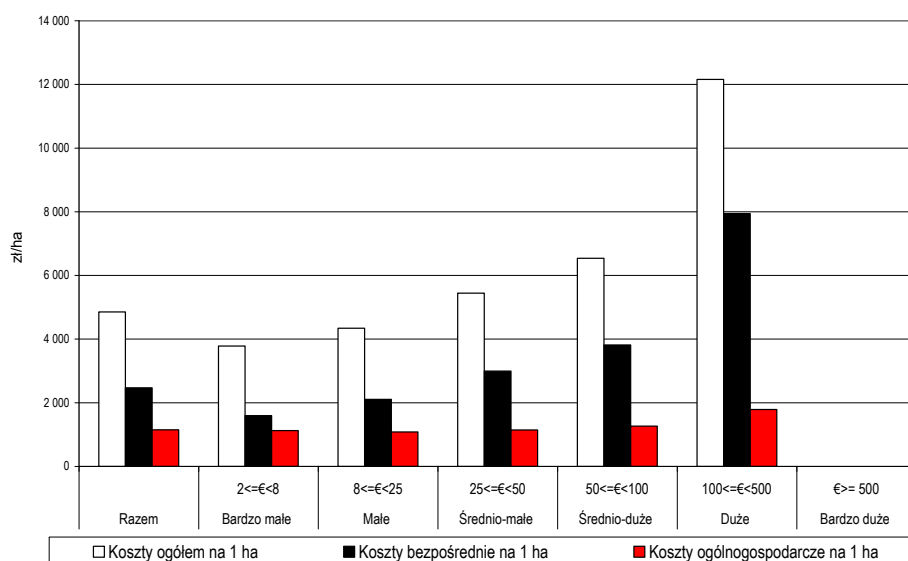
Wykres 42 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Wykres 43 **Produkcja zwierzęca na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej**

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw rosła wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (patrz: Wykres 43) osiągając w przypadku gospodarstw średnio-dużych poziom najwyższy (5 233 zł), a w przypadku dużych nieco mniej – 5 201 zł/LU. W gospodarstwach tych produktywność zwierząt była ponad 1,5-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro). Można to wiązać ze strukturą pogłowia jak i jakością zwierząt.

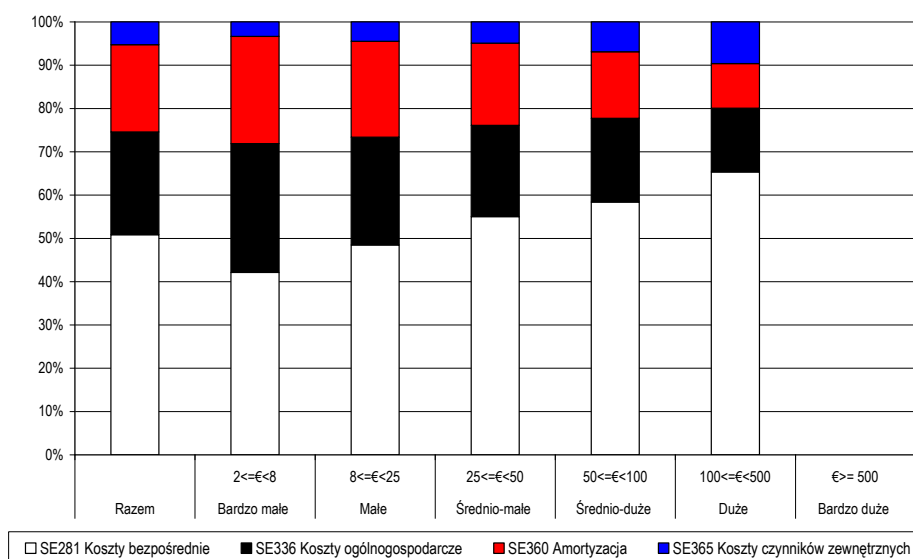
Wykres 44 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Intensywność produkcji, mierzona poziomem kosztów ogółem na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 44), zwiększała się równomiernie wraz ze wzrostem siły ekonomicznej gospodarstw o wielkości ekonomicznej do 100 tys. euro. Podobnie zachowywały się koszty bezpośrednie. W gospodarstwach dużych natomiast obie kategorie kosztowe przyjęły wartości ok. dwukrotnie wyższe niż w przypadku gospodarstw średnio-dużych. Należy zauważyć, że ponoszone wyższe koszty ogółem na jednostkę powierzchni przełożyły się na wzrost wartości produkcji z tej jednostki (porównaj: Wykres 41).

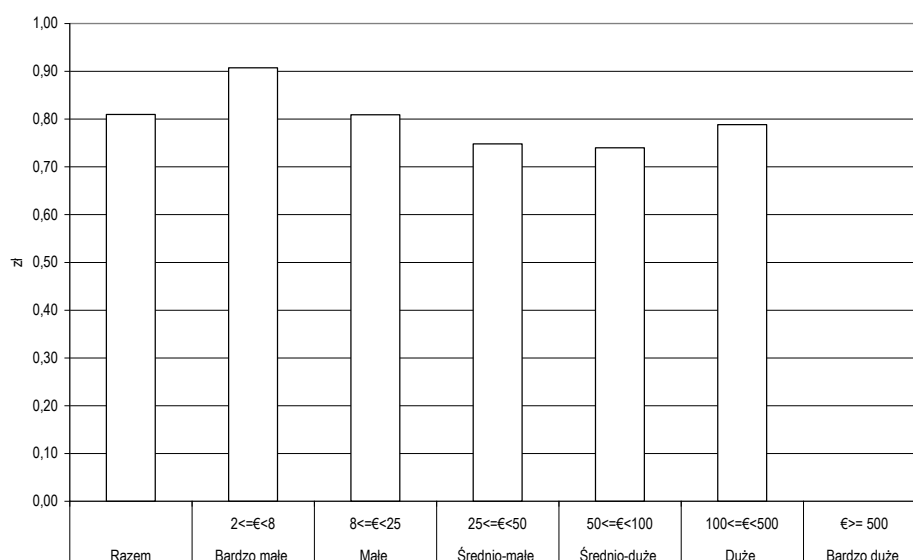
Koszty ogólnogospodarcze kształtowały się na podobnym poziomie prawie we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej. Jedynie gospodarstwa duże uplasowały się pod tym względem wyraźnie powyżej średniej określonej dla ogółu gospodarstw Mazowsza i Podlasia (patrz: Wykres 44). Należy to wiązać głównie z wysokim udziałem kosztów energii elektrycznej i paliw w tych gospodarstwach.

Analizując strukturę kosztów ogółem zauważono, że udział kosztów bezpośrednich zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (wynosił on od 42% do 65%). Również koszty czynników zewnętrznych rosną wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Należy tu przypomnieć, że gospodarstwa duże angażowały zdecydowanie więcej ziemi dzierżawionej i nakładów pracy najemnej, ponadto były bardziej skłonne do zadłużania się związanego z prowadzonymi inwestycjami. Odwrotna niż przy kosztach czynników zewnętrznych zależność wystąpiła w przypadku amortyzacji, której udział w kosztach ogółem malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. Ta ostatnia zależność może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanego programu produkcji rolnej (patrz: Wykres 45).

Wykres 45 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

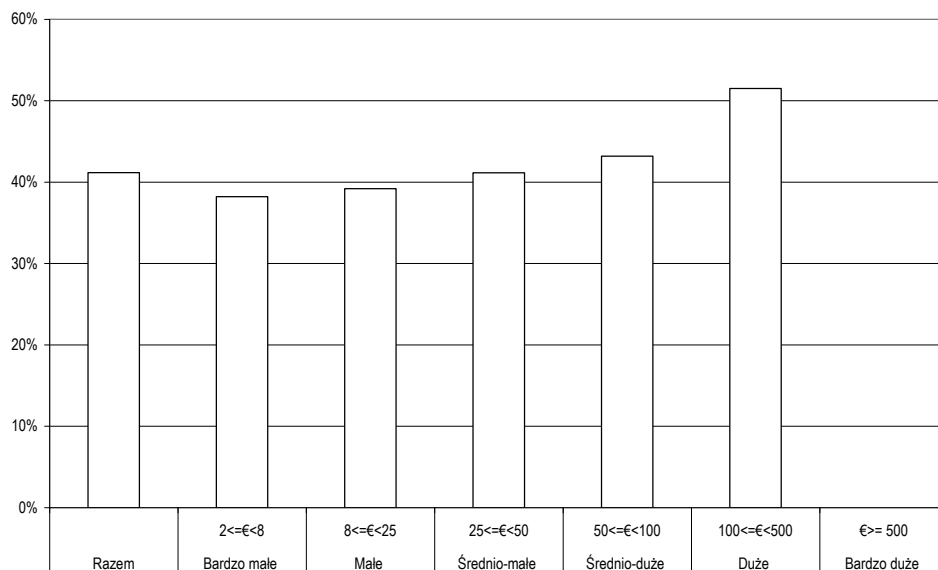
Wykres 46 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

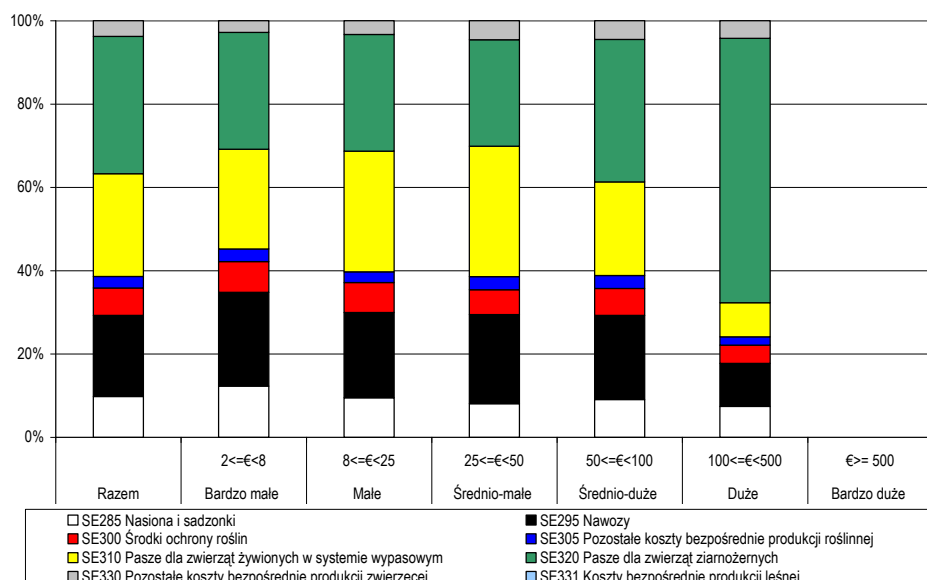
Najwyższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji odnotowano w gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro). W pozostałych grupach gospodarstw koszt pochłonął od 74% do 81% wartości produkcji (patrz: Wykres 46).

W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej mniejszej niż 100 tys. euro relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem nie wykazywała znaczącego zróżnicowania wraz ze zwiększającą się siłą ekonomiczną gospodarstw. W opisanej powyżej zbiorowości koszty bezpośrednie stanowiły od 38% do 43% produkcji ogółem. Jedynie w grupie gospodarstw dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro) relacja ta wyniosła ponad 51% (patrz: Wykres 47).

Wykres 47 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

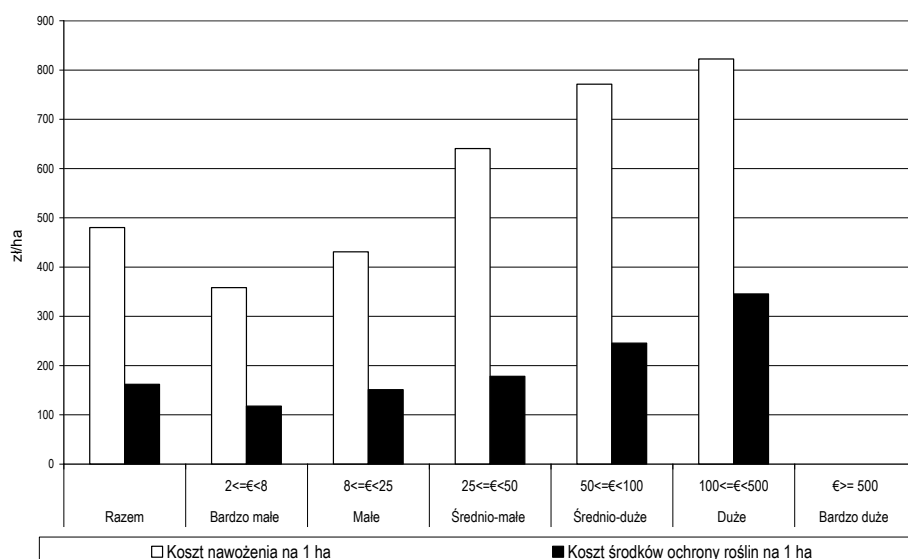

Wykres 48 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

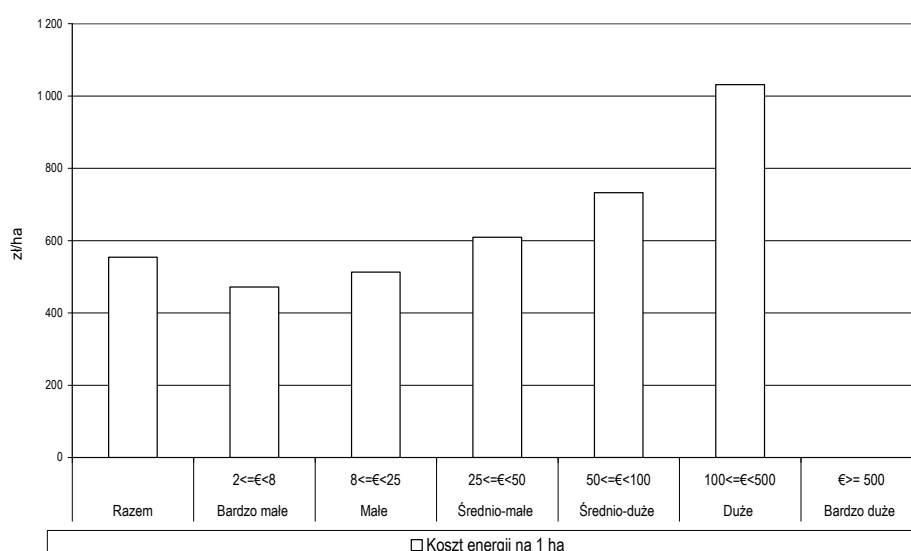

W strukturze kosztów bezpośrednich, w większości klas wielkości ekonomicznej, najważniejszą pozycję stanowiły koszty pasz dla zwierząt ziarnożernych. Najwyższy (ponad 63%) udział tych kosztów odnotowano w przypadku gospodarstw dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro). Na kolejnym miejscu znalazły się koszty pasz dla zwierząt żywionych w systemie wypasowym ze średnim udziałem wynoszącym ok. 25%. Nie mały odsetek kosztów bezpośrednich stanowiły również koszty nawozów (patrz: Wykres 48).

Wykres 49 Koszty nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 50 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej

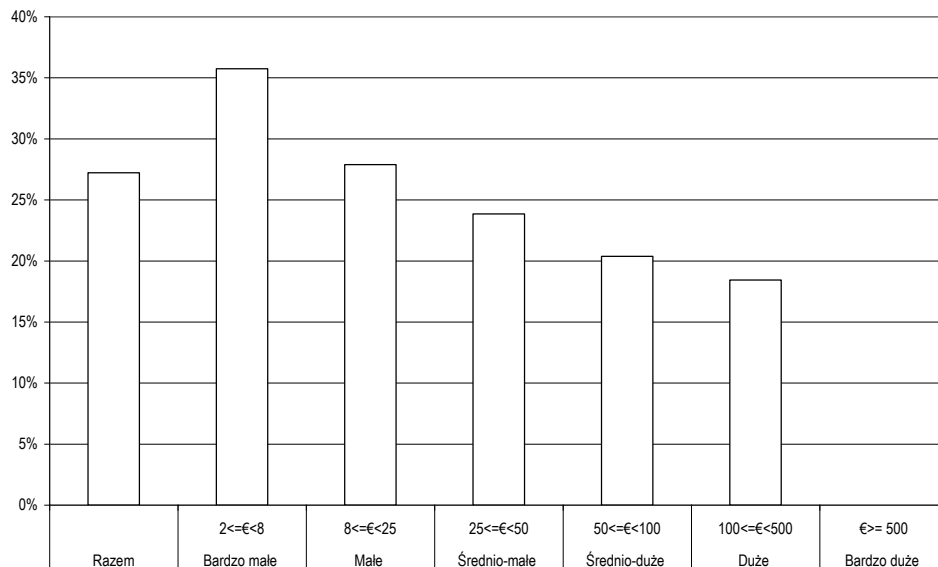
W rozpatrywanych gospodarstwach koszty nawożenia mineralnego i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych rosły wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstwa (patrz: Wykres 49). Koszty nawożenia 1 ha kształtowały się w granicach od 358 zł w gospodarstwach bardzo małych do 822 zł w gospodarstwach dużych, a zatem różniły się ponad dwukrotnie. Biorąc pod uwagę koszty środków ochrony roślin rozpiętość ta była większa. W gospodarstwach dużych były one trzykrotnie wyższe niż w gospodarstwach najmniejszych (zawierały się w przedziale od 117 zł do 345 zł).

Analogiczny trend dotyczył kosztów energii elektrycznej i paliw przeliczonych na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 50). W tym przypadku koszty te oscylowały pomiędzy 471 zł (gospodarstwa bardzo małe) a 1 031 zł (gospodarstwa duże), co stanowiło ponad dwukrotną

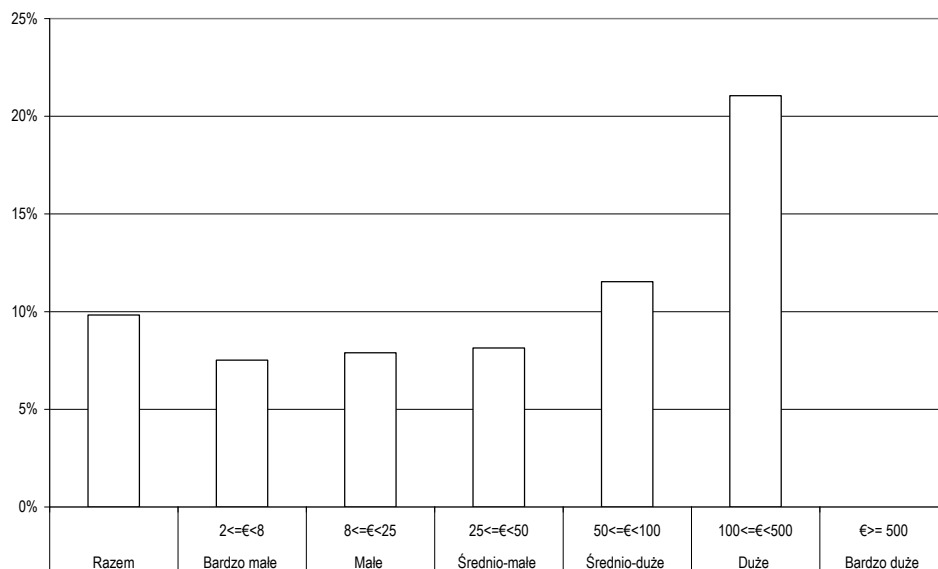
różnicę między skrajnymi klasami wielkości ekonomicznej.

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa (od prawie 36% do ponad 18%) (patrz: Wykres 51).

Wykres 51 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

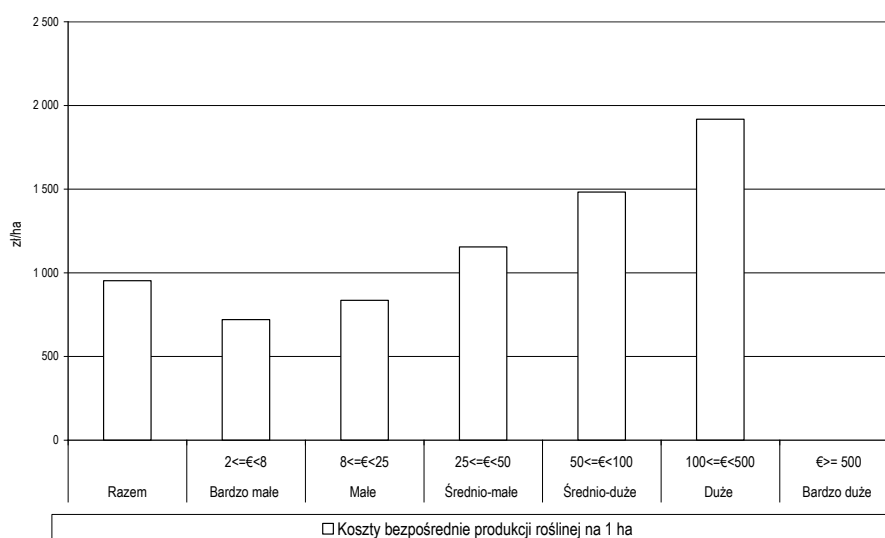

Wykres 52 Udział kosztów czynników zewnętrznych do wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

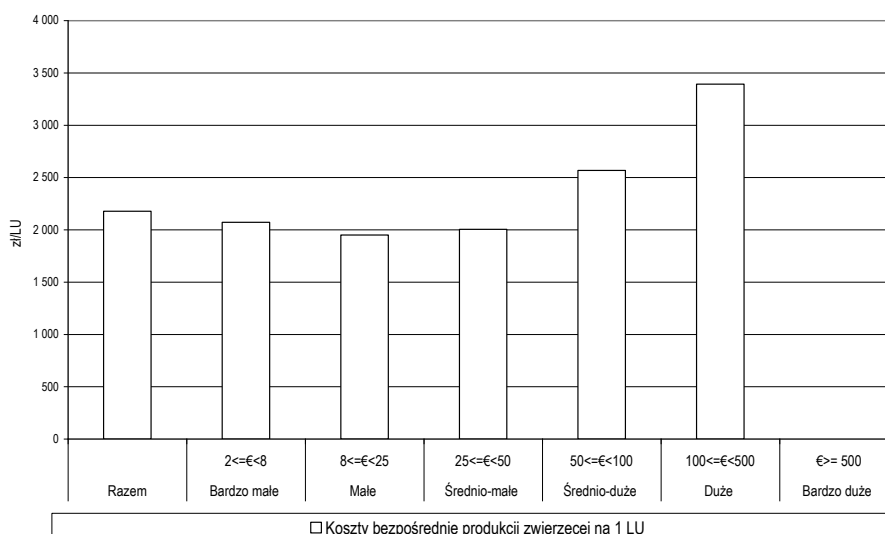
W analizie udziału kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto szczególną uwagę zwracają gospodarstwa duże (od 100 tys. do 500 tys. euro). Relacja ta była w ich przypadku dwu- czy nawet trzykrotnie większa niż w gospodarstwach z klas do 100 tys. euro (patrz: Wykres 52). Potwierdza to fakt znacznie bardziej intensywnego wykorzystania przez te gospodarstwa czynników zewnętrznych, przede wszystkim pracy najemnej, ale również kredytów (koszty odsetek) oraz dzierżawy ziemi. Gospodarstwa duże są więc najbardziej wrażliwe na wahania poziomu cen czy zmiany w dostępności wymienionych czynników.

Wykres 53 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

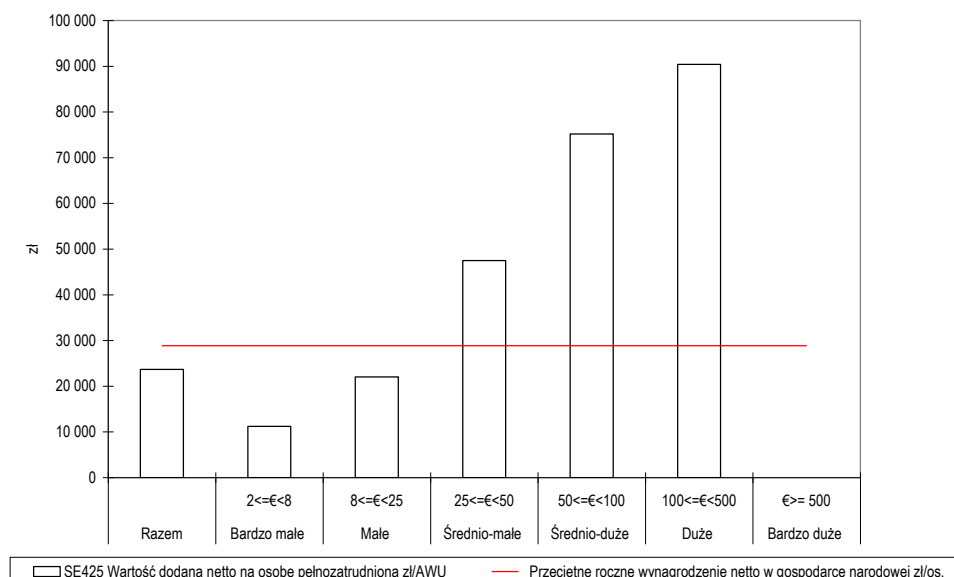
Kosztocłoność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 53). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztocłoność produkcji roślinnej dość równomiernie rośnie. W gospodarstwach bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro) koszty produkcji roślinnej na 1 ha osiągają 720 zł, a w gospodarstwach dużych wynoszą ponad 1 900 zł. Związane jest to niewątpliwie ze stosowanymi technologiami produkcji, ale także większym udziałem wysokonakładowych gospodarstw ogrodniczych w wyższych klasach wielkości ekonomicznej.

Wykres 54 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

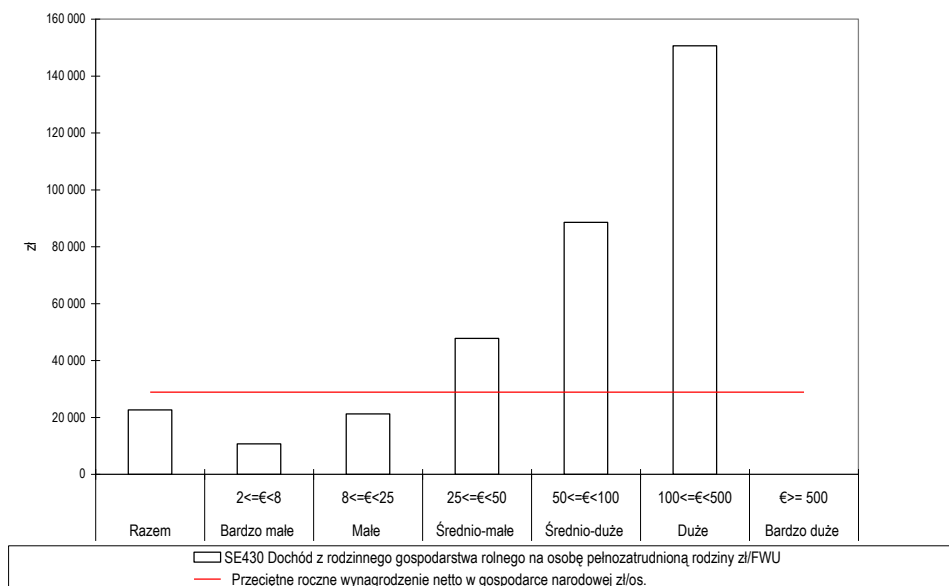

Kosztochłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU jest także wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (patrz: Wykres 54). Jednak w gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były nieznaczne, a najwyższe koszty poniosły gospodarstwa duże (od 100 do 500 tys. euro). Wpływa na to zróżnicowanie struktury pogłowia zwierząt oraz system żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują tańsze pasze własne.

Wykres 55 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

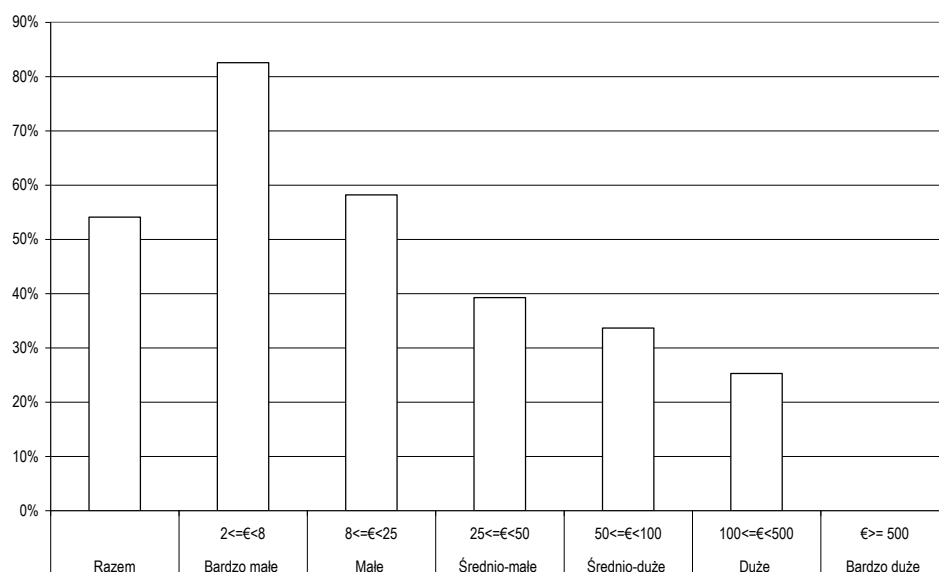
Wykres 56 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach regionu Mazowsze i Podlasie wartość dodana netto wypracowana w rolnictwie przez osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą stanowiła ponad 82% przeciętnego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Wystąpiły jednak pod tym względem zasadnicze różnice w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej. Gospodarstwa o sile ekonomicznej od 25 tys. euro, uzyskały wartość dodaną netto przewyższającą przeciętną płacę netto (w gospodarstwach średnio-dużych i dużych nawet kilkakrotnie), podczas gdy gospodarstwa o wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro osiągnęły zdecydowanie gorsze wyniki. Szczególnie dotyczyło to gospodarstw bardzo małych (od 2 tys. do 8 tys. euro), w których wartość dodana netto na jednego pełnozatrudnionego stanowiła bez mała 40% przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 55).

Bardzo podobną sytuację, jak w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną, można zaobserwować analizując rozkład dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na osobę pełnozatrudnioną nieopłaconą. Skala dysproporcji była tu zdecydowanie większa, szczególnie w grupie gospodarstw dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro), w których dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny wypracowany przez gospodarstwo był ponad pięciokrotnie wyższy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 56). Należy przypomnieć, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi wytworzoną opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

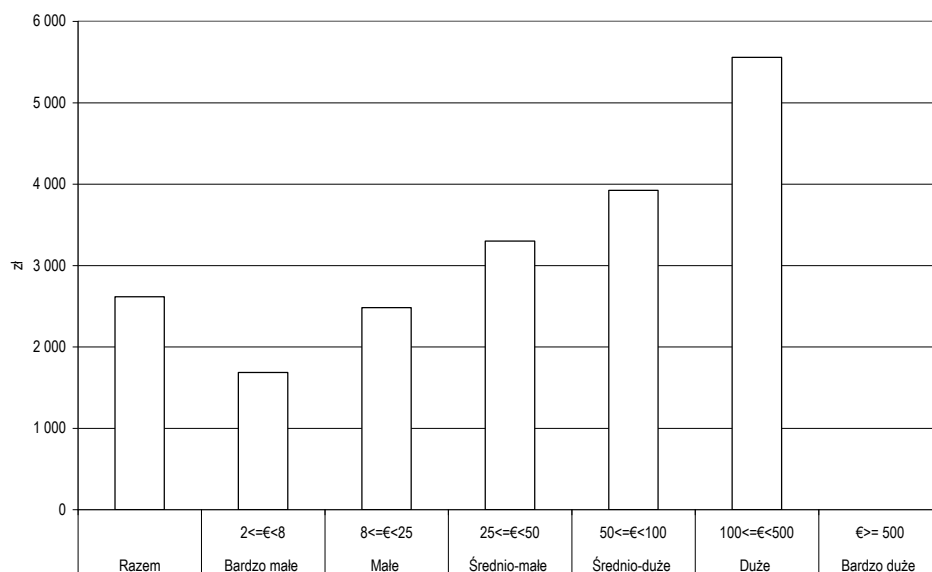
Wykres 57 Relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

Największe uzależnienie od dopłat do działalności operacyjnej odnotowano w gospodarstwach bardzo małych – od 2 tys. do 8 tys. euro (poziom dopłat stanowił tu aż prawie 83% dochodu). Relacja dopłat wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej spadała, osiągając poziom 25% w przypadku gospodarstw dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro) (patrz: Wykres 57).

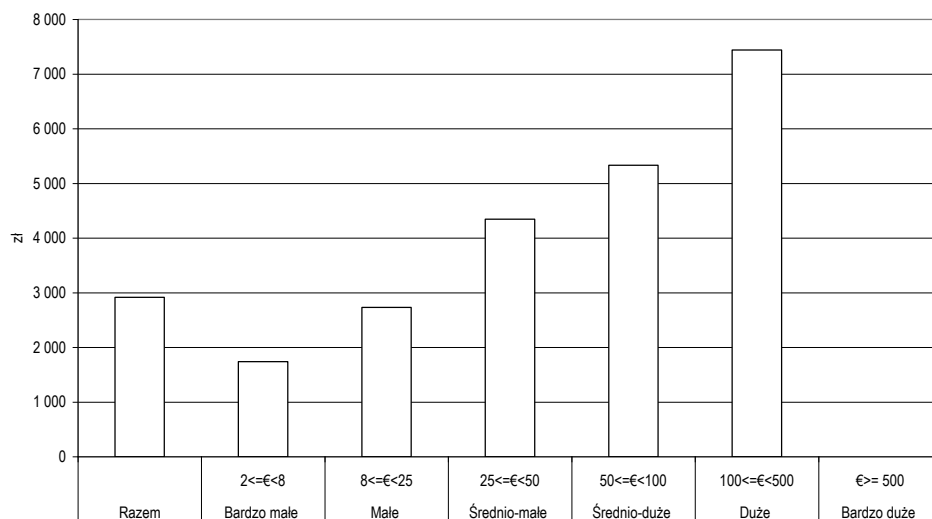
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność wykorzystania ziemi w danej grupie gospodarstw. Wartość ta rosła w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw, aby osiągnąć w gospodarstwach dużych (od 100 tys. do 500 tys. euro) poziom ponad 5,5 tys. zł/ha, a zatem ponad dwukrotnie więcej niż średnio w gospodarstwach badanej zbiorowości (patrz: Wykres 58).

Wykres 58 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

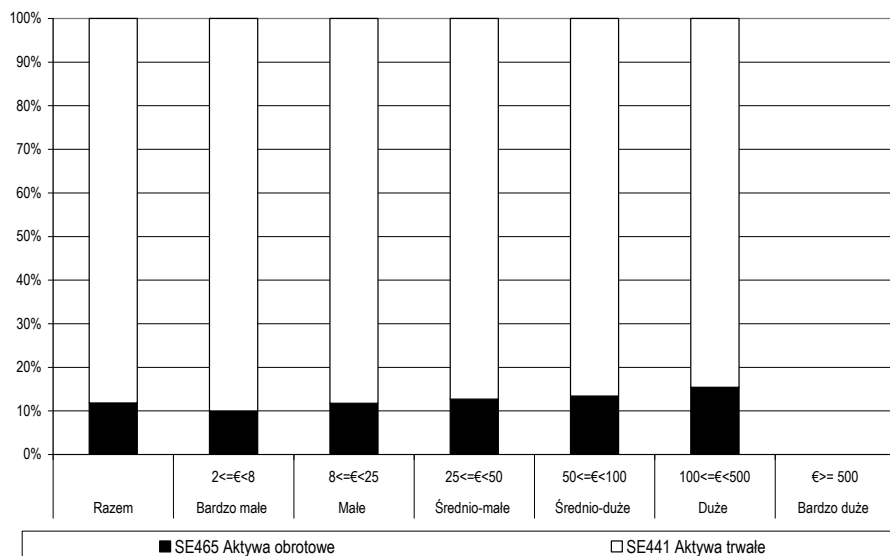

W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat widoczny na powyższym wykresie. Najlepszy wynik pod tym względem osiągnęły również gospodarstwa duże - ponad 7,4 tys. zł/ha (patrz: Wykres 59).

Wykres 59 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

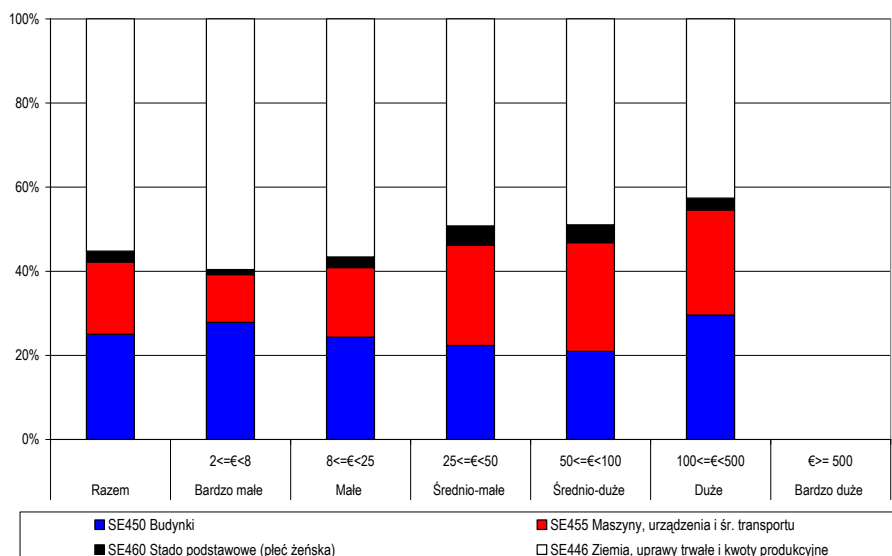
Wykres 60 **Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Z analizy struktury aktywów wynika, że we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, aktywa obrotowe nie przekroczyły 20% aktywów ogółem, a zatem gospodarstwa w większości opierały się na aktywach trwałych (patrz: Wykres 60).

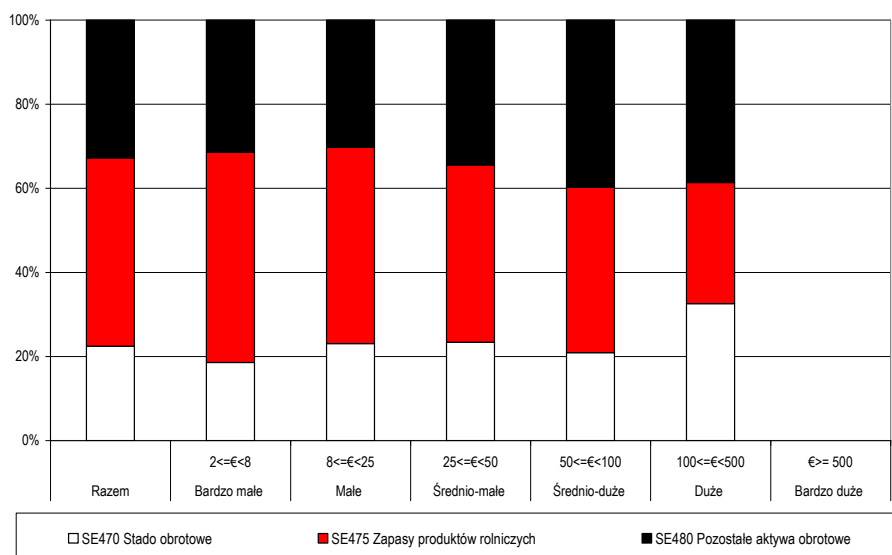
We wszystkich grupach gospodarstw w strukturze aktywów trwałych dominowały ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (patrz: Wykres 61). Średnio stanowiły one ponad 55% wszystkich aktywów trwałych. Znaczenie ziemi i upraw trwałych malało jednak wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Drugim ważnym składnikiem środków trwałych były budynki i budowle, których udział był największy w gospodarstwach dużych (ok. 30%). Udział maszyn, urządzeń i środków transportu systematycznie wzrastał wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado podstawowe, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 5%. Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa średnio-duże i średnio-małe.

Wykres 61 **Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

W strukturze aktywów obrotowych w gospodarstwach z grupy małych (do poniżej 50 tys. euro) i średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro) dominowały zapasy produktów rolniczych, a w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 100 tys. euro – pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 62). We wszystkich klasach wielkości ekonomicznej te dwa czynniki stanowiły 67 - 81% aktywów obrotowych. Stado obrotowe największy udział miało w gospodarstwach dużych (ponad 32%).

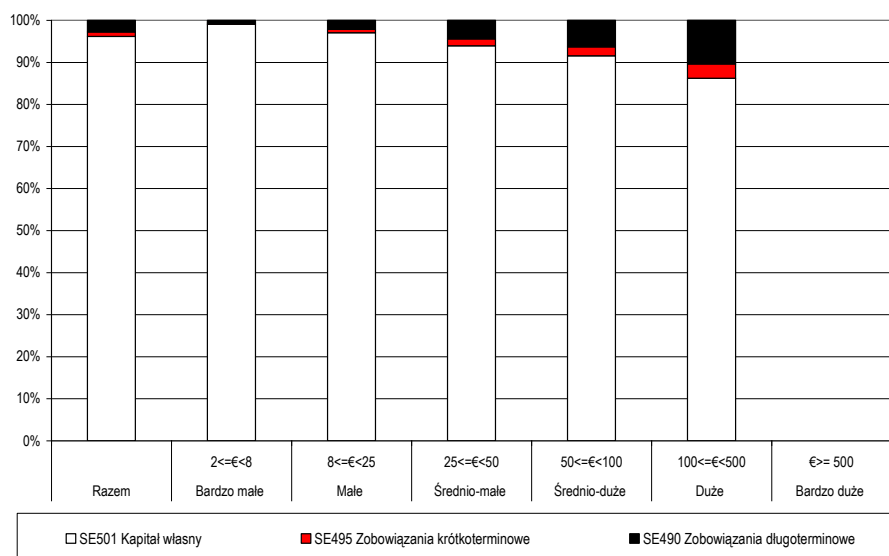
Wykres 62 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Struktura pasywów wskazuje na przewagę kapitału własnego we wszystkich grupach gospodarstw (patrz: Wykres 63). Zauważa się, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej zwiększa się udział kredytów w pasywach. Jest to zjawisko normalne, gdyż gospodarstwa większe są bardziej skłonne do finansowania działalności i inwestycji ze źródeł obcych.

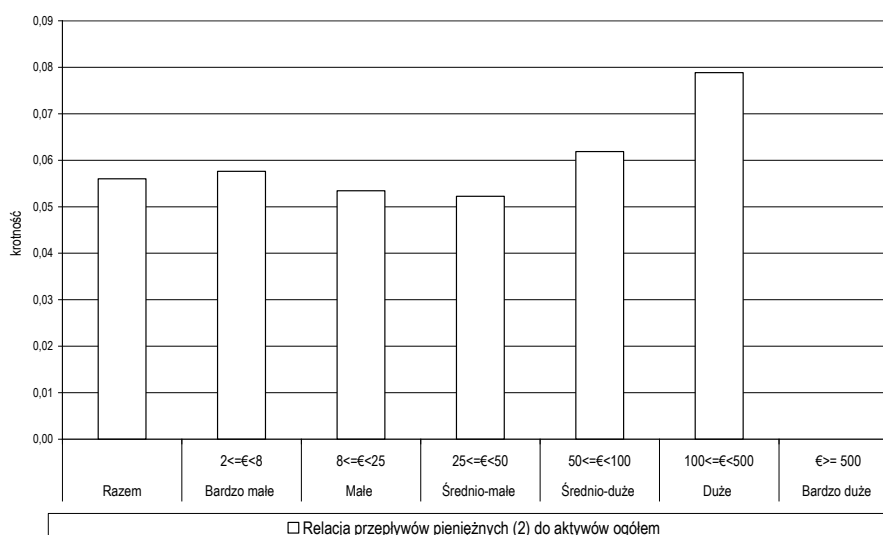
Zadłużenie gospodarstw dużych (o wielkości ekonomicznej od 100 tys. euro) wynosiło ok. 14% i przeważały w nim zobowiązania długoterminowe, których wartość była trzykrotnie wyższa od zobowiązań krótkoterminowych.

Wykres 63 **Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych według klas wielkości ekonomicznej**

Analiza aktywów i pasywów gospodarstw rolnych podzielonych według klas wielkości ekonomicznej wykazała równomierny wzrost kapitału pracującego wraz ze wzrostem siły ekonomicznej. Różnica w wartości tego kapitału pomiędzy gospodarstwami dużymi i bardzo małymi była aż 9,5-krotna.

Wykres 64 **Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej**

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (Wykres 64) malał w grupie gospodarstw małych, wykazując następnie od klasy gospodarstw średnio-małych tendencję wzrostową.

3.3. Wnioski

1. Gospodarstwa regionu Mazowsze i Podlasie stanowiły największą część (47%) ogólnej liczby gospodarstw pola obserwacji Polskiego FADN. W analizowanym regionie dominowały gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej (ponad 61% gospodarstw) oraz gospodarstwa mleczne (ok. 15%). Gospodarstwa obu typów użytkowały najwięcej zasobów ziemi (odpowiednio 56% i 17%) w porównaniu do innych typów rolniczych. W gospodarstwach mieszanych skoncentrowana była prawie połowa pogłowia zwierząt z regionu 795 oraz prawie 59% nakładów pracy (osób pełnozatrudnionych). Największy udział w generowaniu Standardowej Produkcji (SO) miały gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą (ok. 47%). Z kolei gospodarstwa specjalizujące się w chowie krów mlecznych miały prawie 19%. W analizowanym regionie (podobnie jak w regionie Pomorze i Mazury) wystąpił relatywnie wysoki - w stosunku do pozostałych dwóch regionów - odsetek osób pełnozatrudnionych w gospodarstwach o typie krowy mleczne (prawie 15%). Przy czym rolnicy z tych gospodarstw prowadzili swoją działalność prawie wyłącznie w oparciu o nakłady pracy własnej.
2. Ponad 97% towarowych gospodarstw z regionu Mazowsze i Podlasie to gospodarstwa z grupy małych, a zatem te o wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro.
3. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa ogrodnicze (8 012 zł) oraz gospodarstwa duże o wielkości ekonomicznej od 100 tys. do 500 tys. euro (ok. 5 557 zł). Na przeciwnym biegunie, z wartościami najniższymi, znalazły się gospodarstwa o typie zwierzęta trawożerne (ok. 1 455 zł) oraz gospodarstwa bardzo małe - od 2 tys. do 8 tys. euro (ok. 1 685 zł).
4. Spośród analizowanych grup gospodarstw najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (54 023 zł - to o ponad 15% więcej niż w 2011 roku) i gospodarstwa duże - od 100 tys. do 500 tys. euro (150 583 zł). Natomiast wartość najniższą osiągnęły gospodarstwa trawożerne (13 795 zł) i gospodarstwa bardzo małe - od 2 tys. do 8 tys. euro (10 664 zł). W gospodarstwach pogrupowanych wg typów rolniczych dochód ten nie umożliwił pełnej opłaty pracy własnej rolnika w przypadku gospodarstw mlecznych, ogrodniczych, mieszanych oraz specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych. Natomiast w gospodarstwach pogrupowanych wg siły ekonomicznej dochód ten nie pokrył w pełni opłaty pracy własnej w przypadku gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 2 tys. do 25 tys. euro.
5. Gospodarstwa o dużej sile ekonomicznej angażowały więcej ziemi dodzierżawionej, zdecydowanie więcej nakładów pracy najemnej, ponadto wykazywały większą aktywność inwestycyjną, co wiązało się z większą odwagą w zaciąganiu kredytów.

6. Gospodarstwa małe i bardzo małe, o mieszanej produkcji (było ich najwięcej), pomimo, że dysponowały największymi zasobami środków do produkcji, okazały się najmniej efektywne. Gdyby nie dopłaty, ich sytuacja dochodowa mogłaby być bardzo zła.
7. Przeciętnie w zbiorowości gospodarstw regionu Mazowsze i Podlasie dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły ponad połowę dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, stanowiły więc istotne źródło dochodu rolników.
8. W gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych oraz w gospodarstwach ogrodniczych koszty czynników zewnętrznych były wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Główną przyczyną tego była konieczność zaangażowania pracy najemnej.
9. Zużycie wewnętrzne było wysokie w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt (typy 5, 6, 7) - wynosiło od ok. 14% do ok. 23% produkcji ogółem. Było to związane ze zużyciem dużej ilości pasz. Również w gospodarstwach mieszanych odnotowano wysoki poziom zużycia wewnętrznego (ok. 22%). Jednak należy dodać, że są to gospodarstwa z dużym udziałem produkcji zwierzęcej.
10. Przekazania do gospodarstwa domowego były na znacznym poziomie jedynie w bardzo małych, tradycyjnych gospodarstwach, w których zwykle prowadzona jest mieszana produkcja roślinno-zwierzęca.
11. Analiza aktywów i pasywów gospodarstw rolnych z regionu Mazowsze i Podlasie wykazała w 2012 roku dodatni kapitał pracujący, co oznacza że w gospodarstwach tych po uregulowaniu zobowiązań krótkoterminowych, została pewna część majątku obrotowego. Zatem można wnioskować, że gospodarstwa te były bezpieczne w sytuacji ewentualnych trudności z płatnościami za sprzedane produkty czy ściąganiem należności i były w stanie finansować swoją bieżącą działalność. Stopień tego bezpieczeństwa był jednak różnicowany w zależności od typu rolniczego i klasy wielkości ekonomicznej.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB